شهري

شهري براءِ بهتر ماحول

جولاءِ کان ڊسمبر 2023ع

شهري
CITIZENS FOR A BETTER ENVIRONMENT

ان ۾ ڪو به شڪ ناهي ته شهرين جو هڪ ننڍڙو طبقو جيڪو شعور رکندو آهي اهو يقينن دنيا کي بدلي سگهي ٿو.
مارگريٽ ميڊ

”سيني لاءِ هڪ ۽ هڪ سيني لاءِ“ - هي ڪوآپريٽو مومينٽ جو روح آهي!

اسان لفظ ”سهڪار/مدد“ انهن سيني معاملن ۾ پڙهون ٿا ته جتي هڪ کان وڌيڪ ماڻهو شامل هجن ۽ جتي هڪ فرد جي عمل سان ٻئي کي فائدو ٿئي يا نقصان ٿئي. 19 هين صدي جي شروعا ۾ صنعتي قرارداد کي نظر ۾ رکندي ڪوآپريٽو جي جوڙ جڪ ضرورت تحت ڪئي وئي هئي، ته جيئن بليو ڪلر ورڪرزن جي حقن، انهن جي زندگي ۽ معاشيات کي صنعتي انقلاب جي وسيلي سان ان ٿيي مسلط ڪيل تلخ حقيقتن تحت انهن کي محفوظ رکي سگهجي. ڪوآپريٽو مزدورن جي حقن جي تحفظ، مربوط ڪميونٽيز جي جوڙجڪ ڏيڻ ۽ محنت ڪش طبقي جي جدوجهد کي مظبوط رکڻ لاءِ وجود ۾ آيو.

وقت گذرڻ سان گڏ ڪيترين ئي ڪوآپريٽيون ٺهي ويون. جڏهن ته انهن مان ڪيتريون ئي ناڪام ۽ ختم ٿي ويون. بهرحال 1844 ۾، برطانيه جي ننڍڙي شهر سان تعلق رکندڙ 28 ڪاٽن ورڪرن جو هڪڙو گروپ خراب ڪم ڪندڙ حالتن ۽ غير منصفانه اجرت کي منهن ڏئي رهيا هئا. انهن گڏجي ريچڊيل ايڪونٽ ايبل پايونيئر سوسائٽي ٺاهي وئي، جيڪا جديد ڪمپني جي حوالي سان پهريون پيرو متعارف ڪرائي وئي. انهيءَ برادري جي اصولن کي روچڊيل جي انن اصولن جي طور تي سمجهيو وڃي ٿو جيڪو جمهوريت، پيشي وراڻي اخلاقيات ۽ شامل ٿيڻ وارن اصولن تحت تيار ڪيا هئا. اهي اصول ڪوآپريٽو مومينٽ جو بنياد بڻجي چڪو آهي. اهو وقت سان گڏ بهتر انداز ۾ متعارف ٿي ويا آهن. انهن کي ڪنهن نه ۽ هر ڪوآپريٽو سوسائٽيڱ جي وضاحتي خاصيتن سميت ضابطي جي طور تي وڏي پيماني تي قبول ڪيو وڃي ٿو، جنهن جي تعميل روچڊيل سوسائٽي جي بانين مان هڪ چارلس هاروٿ پاران ڪئي وئي. ڪوآپريٽو جو اٺون اصول جنهن کي هاڻي تسليم ڪيو ويو ۽ موجود آهي اهو تنوع، برابري ۽ شموليت آهي. ڪوآپريٽو جو خيال آهي ته اسان سڀ کان وڌيڪ مضبوط آهيون، جڏهن گورننس، انتظام ۽ نمائندگي ۾ سڀني کي شامل ڪرڻ لاءِ فعال ڪوشش ڪئي وڃي ٿي. ڪوآپريٽو سوسائٽيون ٺهڻ شروع

انهن جا اصل اصول هي هئا:

1. ميمبر سازي
2. جمهوري ضابطي (هڪ ووٽ، هڪ فرد)
3. واپار جي تناسب کان وڌيڪ تقسيم.
4. سرمائي تي محدود وياج جي ادائيگي.
5. سياسي ۽ مذهبي غيرجانبداري.

ان کان پوءِ وقت سان گڏو گڏ 8 اصول تيار ٿيا ۽ انهن کي قبول ڪيو ويو.

ست (07) ڪوآپريٽو

1. رضاڪاراڻي ۽ عام ميمبرشپ.
2. ضابطہ براءِ ڊيمو ڪريٽڪ ميمبر.
3. ميمبرن جي اقتصادي شرڪت.
4. خودمختياري ۽ آزادي.
5. تعليم، تربيت ۽ معلومات.
6. ڪوآپريٽو جي درميان سهڪار.
7. ڪميونٽ جي لاءِ ڳڻتي.

ڪوآپريٽو جو اٺون اصول جنهن کي هاڻي تسليم ڪيو ويو ۽ موجود آهي اهو تنوع، برابري ۽ شموليت آهي. ڪوآپريٽو جو خيال آهي ته اسان سڀ کان وڌيڪ مضبوط آهيون، جڏهن گورننس، انتظام ۽ نمائندگي ۾ سڀني کي شامل ڪرڻ لاءِ فعال ڪوشش ڪئي وڃي ٿي.

اندريان صفحا

پاڪستان ۾ سبز عمارتون P-06
لچڪدار پاڙون.... P-08
هڪ مهم جوئي پاران گلگت P-09
هڪ شهري جو ڪيس P-13
ڪراچي جو ٽيڪس سانحو.... P-16
ڪاڌي وسيلي انسان جي P-18
پاڪستان ۾ مادري بولين.... P-21
پاڪستان جا نوجوان P-23

شهري

R-88، بلاڪ 2، پي اِي سي ايچ ايس،
ڪراچي 75400، پاڪستان

ٽيليفون/فيڪس: 46 06 53 34-21-92+
E-mail: info@shehri.org
Url: www.shehri.org

ادارتي مشاورت: شهري-سي بي اي ٽيم

انتظامي ڪميٽي:

چيئرپرسن: سليقہ انور
وائس چيئرمين: سمير حامد ڊودهي
جنرل سيڪريٽري: امبر علي ڀائي
خزانچي: عامره جاويد
ميمبر: انجينئر پرويز صادق
زوهيب زوبي ۽
حوا فضل

شهري اسٽاف:

ڪوآرڊينيٽر: سرور خالد
اسسٽنٽ ڪوآرڊينيٽر: محمد ريحان اشرف
اڪائونٽ ڪنسلٽنٽ: عرفان شاهہ
آفيس ميمبر: خورشيد احمد

باني ميمبر:

مسٽر خالد ندوي، بيريسٽر قاضي فائز عيسيٰ، حميرا رحمان، دانش آذر زوبي، نويد حسين، بيريسٽر زين شيخ ۽ قيصر بنگالي

قلمڪارن لاءِ هدايتون:

اوهان پڻ ”شهري“ لاءِ لکي سگهو ٿا. هن سلسلي ۾ معلومات لاءِ ”شهري“ جي آفيس سان رابطو قائم ڪريو. ايڊيٽر/ادارتي عملي جو هن خبر نامي ۾ شايع ٿيڻ وارن مضمونن سان متفق هئڻ ضروري نہ آهي.

Production:
SAUDAGAR ENTERPRISES
Web: www.saudagar.com.pk
Ph: 021-34152970
Cell: 0333-2276331

مالي تعاون: فريڊرڪ نومان فائونڊيشن

ٿيون. ڪجهہ مشهور ڪوآپريٽيو سوسائٽيون، جن جي ڪم اسان جي سماج جي جوڙجڪ ۾ مدد ڪئي آهي. پرورش وارا _ ڪوآپريٽو سوسائيٽي، پوئٽي پيل ڏرين جي وچ ۾ هڪ تمام ضروري رابطو قائم ڪيو. ”نمائندگي ڪوآپريٽو موومينٽ جو هڪ بنيادي پاسو بڻجي ويو“.

1883ع ۾ ايلس آڪليند پاران هڪ ڪوآپريٽو سوسائٽي ”دي وومين ڪوآپريٽو گِلڊ“ جي پليٽ فارم تحت عورتن جي ووٽ جَي حق کي هٿي وٺرائي وئي.

ٻئي مهاڀاري جنگ کان پوءِ وقت گذرڻ سان گڏ ڪيترائي زرعي ڪوآپريٽو قائم ٿيا، جن تحت پهرين ڊيري ۽ پنيرڪوآپريٽو جي ترقي ٿئي، جيڪا اڳتي هلي وڏي ۾ وڏي ٿي وئي. ڪوآپريٽو پاران صارفين جي ڪوآپريٽو قائم ڪرڻ ۾ مدد ڪئي، انهيءَ شهري حقن جي تحريڪ ۽ نامياتي ڪاڏي جي صنعت واري ترقي ۾ اهم ڪردار ادا ڪيو. ڊيري ڪوآپريٽو زرعي ڪوآپريٽو ۾ پهريون قسم هو ۽ هارين جي سمورن ملڪن ۾ ڊيري مصنوعات کي ڪاميابي سان وڪرو ڪرڻ لاءِ انهيءَ ڪوآپريٽو تي دارومدار رکيو آهي.

رابرٽ اوون سماج سڌارڪ (پيدائش 1771 کان وفات 1858) کي ڪوآپريٽو تحريڪ جو روحاني والد طور سڃاتو وڃي ٿو.

اسان ذڪر ڪيو آهي تہ ڪوآپريٽو مووومينٽ باضابطہ طور تي هندستان ۾ آزاديءَ کان اڳ شروع ٿي هئي، جنهن کي اڳتي هلي پاڪستان ۾ 1947ع کان پوءِ مرحلي تحت تقسيم ڪري سگهجي ٿو.

❖ 1904 کان 1911 تائين شروعاتي مرحلو، جڏهن 1904ع ۾ پهريون ڪوآپريٽو سوسائٽيز ايڪٽ منظور ڪيو ويو. جنهن ۾ هندستان، بنگلاديش ۽ برما انفرادي طور شامل هئا.

❖ ترميمي مرحلو (1912ع _ 1918ع).
جڏهن 1912ع ۾ آل انڊيا ڪوآپريٽو سوسائٽيز ايڪٽ پاس ڪيو ويو هو.

❊ توسيع وارو مرحلو (1919 کان 1929ع)
جڏهن ڪوآپريٽو سوسائٽيز ايڪٽ 1925 نافذ ڪيو ويو هو.

آزاديءَ کان اڳ هندستان ۾ ڪوآپريٽو تحريڪ کي انگريزن پاران بنيادي طور تي ننڍي پيماني تي هارين کي ڳوٺاڻي قرض تائين پهچڻ ۽ بهتر ڪرڻ ۾ مدد ڏيڻ لاءِ متعارف ڪرايو هو. اهو هندستان جي انهن حصن ۾ قائم ڪيو ويو جيڪي بمبئي پريزيڊنسيءَ جو حصو هئا جنهن ۾ موجوده گجرات جي رياست، مهاراشٽرا رياست جو الهندو ڀ پاڱي ٿي حصو جنهن ۾ ڪانڪن، ديش، کنديش ۽ اتر_اولهہ ڪرناٽڪ رياست شامل آهن. ان وقت پاڪستان جو سنڌ صوبو ۽ يمن ۾ برطانوي علائقو عدن بہ هندستان ۾ شامل هو. اهو جزوي طور ضلعن تي مشتمل هوندو هو، جيڪو سڌو سنئون برطانوي راڄ هيٺ هو ۽ جزوي طور مقامي يا شاهي رياستن تي مشتمل هو، جنهن تي گورنر جي زير انتظام مقامي حڪمراني قائم ٿيل هئي.

پهريون ڪوآپريٽو سوسائٽيز ايڪٽ 1904ع ۾ نافذ ڪيو ويو، جنهن ۾ صرف ڪريڊٽ ڪوآپريٽو شامل هو. 1912 ۽ 1919 جي وچ ۾ ايڪٽ ۾ جلدي ترميم ڪئي وئي تہ جيئن غير ڪريڊٽ ڪوآپريٽو جي رياستي سطح تي رجسٽريشن ڪري سگهجي سيمت هائوسنگ ۽ ان جي انتظام تحت مقامي ضرورتن کي اوليت ڏيڻ لاءِ قانون سازي ڪرڻ جي اجازت ڏني وئي.

20 صدي جي شروعات ۾ ڪوآپريٽو هائوسنگ تحريڪ ڪوآپريٽو سوسائٽين تحت ترقي جو هڪ مرحلو شروع ٿيو. بنگلور بلڊنگ ڪوآپريٽو سوسائٽي، انڊيا جو پهريون هائوسنگ ڪوآپريٽو 1909ع ۾ رياست ڪرناٽڪ (اڳوڻي ميسور) ۾ قائم ٿيو. 1913ع ۾ مهاراشٽر رياست (اڳوڻي بمبئي رياست) پاران هڪ غير سرڪاري ادارو بمبئي ۾ قائم ڪيو ويو.

قائم ٿيو. 1913ع ۾ مهاراشٽر رياست (اڳوڻي بمبئي رياست) پاران هڪ غير سرڪاري ادارو بمبئي ۾ قائم ڪيو ويو.

ڪوآپريٽو هائوسنگ ايسوسيئيشن، جنهن ڪوآپريٽو هائوسنگ جي واڌاري جي شروعات ڪئي. ڪيترن ئي سنگ ميلن جي وچ ۾ انجمن ڪيترن ئي هائوسنگ

ڪوآپريٽو جي تنظيم ۾ استعمال ٿيل ماڊل جي ضابطن جي وضاحت ڪئي. اهو پهريون ادارو هو جنهن ڪي رياست طرفان هائوسنگ ڪوآپريٽو معاملن ۾ مالي مدد ملي فراهم ٿي. استعمال ٿيندڙ ضمني قانونن جي وضاحت ڪئي. هي هائوسنگ ڪوآپريٽو وارن معاملن ۾ رياست جي مالي طور تي پائيواري حاصل ڪرڻ وارو پهريون ادارو هو

ڪوآپريٽو جا قسم:

1. **پروڊيوسر/مارڪيٽنگ ڪوآپريٽو:** پروڊيوسر ڪوآپريٽو سوسائٽيون ماڻهن جون مصنوعي رضاڪار تنظيمون آهن جيڪي گڏجي ڪم ڪن ٿيون ته جيئن نندي پيداوار فراهم ڪندڙن جي مفادن جي حفاظت ڪري سگهجي. زرعي ڪوآپريٽو ڪاروباري شين، سامان ۽ شيون مناسب قيمتن تي دستياب ڪري. فارم جو سامان، ٻج ساموندي اسپري، دي بلو بيري پيپل، آرگنڪ ويلي، ڪيو آرٽسٽ ڪوآپريٽو جي سهڪار سان خريد ڪري سگهجي.

2. **ڪنزيومر ڪوآپريٽو:** بنيادي مقصد روزاني استعمال جون شيون گهٽ تناسب تحت مهيا ڪرڻ آهي ته جيئن ڪريڊٽ يونين، يوٽيلٽي ڪارپوريشن، اليڪٽرڪ ڪارپوريشن وغيره شامل آهن.

3. **ورڪر ڪوآپريٽو:** هڪ ورڪر ڪوآپريٽو هڪ ڪوآپريٽو آهي جنهن جي مالڪي ڪئي وڃي ٿي ۽ جنهن جو انتظام ان جا ڪارڪنن پاڻ ڪن ٿا. هن ضابطي جو مقصد هڪ فرم ٿي سگهي ٿو، جتي هر ڪم ڪندڙ مالڪ جمهوري طريقي سان فيصلو ڪرڻ ۾ حصو وٺي سگهي ٿو. يا انهي جو حوالو ڏئي سگهي ٿو جنهن ۾ انتظام هر مزدور پاران ڪيو ويو آهي، جنهن ۾ هر هڪ ڪي هڪ ووٽ حاصل آهي، جهڙوڪ: بيڪريون، پرچون اسٽور، سافٽ ويئر ڊولپمينٽ گروپ ۽ زراعت شامل آهن.

4. **هائوسنگ ڪوآپريٽو:** خاص طور تي گهٽ ۽ وچين آمدني وارن گروپن ڪي بهتر ۽ سستا گهر مهيا ڪرڻ جو ارادو ڪيو ويو آهي جيڪي ٻي صورت ۾ انفرادي ڪوششن ذريعي گهر نه ٿا ڏئي سگهن.

ڪوآپريٽو هڪ اپارٽمينٽ ڪمپليڪس ٿي سگهي ٿو، هڪ خاندان جي گهرن جو پاڙيسڙي، موبائل گهر پارڪ يا شاگردن جي رهائش. جڳهه جي لحاظ کان ڪوآپريٽو هائوسنگ جا رهواسي سستي، مالي استحڪام ۽ اجتماعي ملڪيت مان مزو حاصل ڪن ٿا، اهڙيءَ طرح سان سڀ کان وڏي ڪوآپريٽو هائوسنگ اسڪيم آهي.

برونڪس، نيو يارڪ ۾ 55,000 ماڻهن جي "ڪوآپريٽو شهر" سان دنيا ۾ ترقي.

هائوسنگ ڪوآپريٽو جا قسم:

الف) ٽيننٽ اونرشپ هائوسنگ سوسائٽيز: زمين يا ته ليز هولڊ تي رکيل آهي يا سوسائٽين پاران فري هولڊ تي رکيل آهي. ميمبر پنهنجن گهرن جا مالڪ هوندا آهن ۽ زمين جا ٽپيدار آهن. انهن ڪي گهرن جي هيٺئين ورهاست ۽ منتقلي جي حوالي سان ضابطن تي سختي سان عمل ڪرڻ گهرجي، پر اهي پنهنجي ضرورتن ۽ ذوق مطابق پنهنجا گهر ٺاهي سگهن ٿا. جهڙوڪ پاڪستان ايمپلائيز ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي (PECHS)، سنڌي مسلم ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي (SMCHS) وغيره.

ب) ٽيننٽ ڪو پارٽنرشپ هائوسنگ سوسائٽيز: زمين ۽ سوسائٽي جي عمارت ٻنهي تي قبضو ڪيل آهي، يا ته ليز هولڊ يا فري هولڊ جي بنياد تي رکيل آهي ۽ ميمبر ابتدائي قسط ۽ مهيني جي مسواڙ جي ادائيگي تحت قبضي جو حق ڪين حاصل آهي.

هائوسنگ ڪوآپريٽو لاءِ سوسائٽي سپورٽ سسٽم جا قسم:

ج) هائوسنگ مارگيج سوسائٽيز: اهي ڪريڊٽ سوسائٽين وانگر آهن جيڪي پنهنجن ميمبرن ڪي گهرن جي تعمير لاء قرض فراهم ڪن ٿيون. بهرحال، تعميراتي انتظام ميمبر جي ذميواري آهي.

د) گهريلو تعميراتي سوسائٽيون يا هائوس بلڊنگ سوسائٽيون: اهي ميمبرن جي طرفان گهر ٺاهي رهيا آهن، ۽ پيسن جي ادائيگي مڪمل ٿيڻ تي انهن جي حوالي ڪيا ويندا ۽ رقم قرضن وسيلي خرچ ڪئي وڃي ٿي.

5. **فنانشل ڪوآپريٽو:** هڪ قسم جو مالياتي ادارو جيڪو پنهنجي ميمبرن جي ملڪيت هوندي آهي ۽ ڪم ڪري ٿو، هڪ مالي سهڪار جو مقصد روايتي بئنڪنگ جون خدمتون پيش ڪرڻ لاءِ هڪ متحد گروپ طور ڪم ڪري ٿو.

6. **نئون نسل ڪوآپريٽو:** زراعت، ٻيلن، ماهيگيري ۽ ٻين صنعتن ۾ هڪ اڀرندڙ رجحان جي نمائندگي ڪري ٿو، جيڪي پيدا ڪندڙ مهيا ڪندڙ آهن. اهي مختلف قسم جا ڪوآپريٽو آهن جيڪي ميمبرن ڪي خام مال تي ڪم ڪرڻ جي قابل بڻائڻ لاءِ ٺاهيا ويا آهن.

7. **ملٽي اسٽيڪ هولڊر ڪوآپريٽو:** ملٽي اسٽيڪ هولڊر ڪوآپريٽو اهي ڪوآپريٽو آهن جيڪي هڪ کان وڌيڪ قسم جي ميمبر واري جهڙوڪ تحت صارفين، پروڊيوسرز، مزدورن، رضاڪارن يا ڪميونٽي سپورٽرز پاران ڪنٽرول ڪيا ويندا آهن ۽ هڪ بورڊ برابر طور تي ڪارڪنن ۽ صارفين جي وچ ۾ تقسيم ٿيل هوندو آهي.

8. **غير منافع بخش ڪميونٽي سروس ڪوآپريٽو:** غير منافع بخش ڪميونٽي سروس ڪوآپريٽو ڪميونٽي ڪي غير منافع بخش بنيادن تي خدمتون مهيا ڪن ٿيون، مثال طور ٻارن جي سنڀال جا مرڪز جيڪي والدين جي ملڪيت آهن ۽ انهن سينٽرن ڪي استعمال ڪندي هلائي رهيا آهن.

ڪراچي ۽ سنڌ جي ٻين شهرن ۾ ڪوآپريٽو هائوسنگ تحريڪ ڪي سمجهڻ لاءِ ڪوآپريٽو جي تاريخ جو تعارف ضروري آهي.

جيئن تہ اسان جو ڌيان ڪراچي ۾ قائم هائوسنگ ڪوآپريٽو سوسائٽين تي آهي، ان ڪري اسان انهن تي بحث ڪنداسين. ڊسمبر 1950ع ۾ گزيٽ آف پاڪستان جي ابتدائي رڪارڊ موجب آفيس آف دي رجسٽرار، ڪوآپريٽو سوسائٽيز، ڪراچي، 27 نومبر 1950ع ۾ چند هائوسنگ سوسائٽين جا نالا جيڪي اجا تائين موجود آهن، اهي سيئي بمبئي ڪمپني تحت سوسائٽيز ايڪٽ 1925 تحت هلائيندڙ رجسٽرڊ ٿيل هئا:

رجسٽريشن نمبر	رجسٽريشن جي تاريخ	سوسائٽي جو نالو	ايڊريس
	11.02.1944	سنڌ مسلم ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	لڳ لي مارڪيٽ، امبيڪمنٽ روڊ، ڪراچي.
ايس478	05.02.1947	خداآبادي امل ٽائون ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	مسٽر مولچند ڪرپالاڻي، حيدرآبادي امل پنچائت هال، برنس روڊ، ڪراچي.
ايس481	03.03.1947	ڪڇي ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	فيروز شاهہ اسٽريٽ، ميمڻ محلو، رام با غ، ڪراچي
ايس484	06.03.1947	بمبئي ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	معرفت اي. جي مرزا اصغر، هارون چيمبرز، سائوٿ نپئر روڊ، ڪراچي.
ايس497	22.09.1947	دهلي مرسنٽائل مسلمس ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	معرفت مسٽراو. ايم مارٽن اسسٽنٽ نيشنل سيونگس آفيس، بلاڪ نمبر 48، پاڪ سيڪريٽريٽ، ڪراچي
ايس500	23.12.1947	پاڪستان ايمپلائيز ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	آڊيٽر جنرل آفيس، 243 اسٽاف لائنز، ڪراچي.
ايس501	22.01.1978	يو. پي مسلم ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	3/735، الفنسٽون اسٽريٽ، ڪراچي
ايس503	22.03.1998	اسمائيليہ گارڊن ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	معرفت ڪي، جي. نوٽا ـ دي پوليٽيڪل سرونٽس اينڊ جي.اي. محڪمو، سنڌ سيڪريٽريٽ 7، نيئير بيريڪس، ڪراچي
ايس506	30.03.1948	پير الاهي بخش ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	7 لال چند هسومل روڊ، پارسي ڪالوني، بندر روڊ، ايڪسٽينشن، ڪراچي.
ايس515	12.05.1948	ڪراچي ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	217، پرنسز اسٽريٽ
ايس517	03.06.1948	بهار مسلم ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	19، کهرٽ چمبرز، سامهون سٽي ڪورٽ، وادمائي اڏيرام روڊ، ڪراچي.
ايس525	16.09.1984	دهلي ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ.	69، فوربيس اينڊ ڪيمپبل بلڊنگ، ڊونولي روڊ، ڪراچي.

سنڌ هاءِ ڪورٽ M.A.69/2022 ميرٽ ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي لميٽيڊ (اپيلنٽ) بخلاف ڪيس ۾ 2023ع تائين تيزي سان اڳتي رهي. شاهد اختر قريشي ۽ ٻين (جوابدارن) خلاف جسٽس صلاح الدين پنهور پاران هيٺ ڏنل رمارڪس ڏنا، جنهن ۾ ايميڪس عباد الحسنين، مزمل حسين جلباڻي، آڪاش گهاني، محمد حنيف سمي، محترمہ ساره ملڪاڻي ۽ محترمہ سائره شيخ ايڊووڪيٽ ميشرز پاران ڀرپور مدد ڪئي.

جسٽس پنهور پاان پنهنجو فيصلو ٻڌايو تہ: ”سموري قانون سازي جي تاريخ واضع ڪري ٿي تہ ڪوآپريٽو سوسائٽين جو مقصد زرعي معاشرن جي مدد ڪرڻ ۽ غريب ماڻهن ۽ پنتي پيل طبقن جي بهتري آهي ۽ هي دولت مندن ۽ بااثر فردن جي لاءِ هائوسنگ سوسائٽين جي لاءِ نہ هيو، ٻئچ پاران مشاهدو ڪيو ويو تہ هائوسنگ سوسائٽين وارو پاسو جيئن تہ سنڌ حڪومت جو ڪاتي طور سمجهيو ويو آهي“.

هڪڙو ننڍڙو حصو جيڪو اقتصادي سرگرمين ۾ گهٽ آمدني وارين برادرين جي خدمت لاءِ رجسٽر ٿيڻ جي لائق آهي.

هن سنڌ جي چيف سيڪريٽري ڪي هدايت ڪئي تہ مشهور معاشي ماهرن، زراعت جي ماهرن، مخير حضرات، بينڪرن ۽ ترقياتي شعبي جي نمائندن تي ٻڌل هڪ اعليٰ سطحي ڪميٽي جوڙي وڃي تہ جيئن سنڌ سنڌ ڪوآپريٽو سوسائٽيز ايڪٽ 2020ع تي مڪمل عملدرآمد کي يقيني بڻائي سگهجي.

ايس ايڇ سي پاران صوبائي اختيارين کي اهو به چيو ته اهي سنڌ ڪوآپريٽو سوسائٽيز ايڪٽ 2020 ع تحت جوڙيل ضابطن ۾ ترميم ڪن ته جيئن هارين ۾ ڪفايت شعاري، پنهنجي مدد پاڻ، گڏيل مدد کي هٿي وٺرائڻ جي لاءِ قانون جي بنيادي مقصدن، اسڪيم ۽ معاشي مقصد پورا ٿي سگهن. ننڍن هارين، پورهيتن ۽ عام معاشي ضرورتن سان وارن غريب ماڻهن کي بهتر زندگي گهارڻ، ڪاروبار ڪرڻ ۽ پيداور جي طريقين کي اوليتي طور تي پنجاب کي پهرئين مرحلي ۾ مثال طور متعارف ڪرايو وڃي.

ايس ايڇ سي پاران آرڊر ۾ وڌيڪ چيو ويو ته "سيڪريٽري قانون ڪاتو ان ڳالهه کي يقيني بڻائندو ته ڪوآپريٽو سائيٽيز ايڪٽ 202 ع جي ضابطن کي واضع ڪيو وڃي، جيئن مٿي بحث ڪيو ويو آهي".

بدقسمتيءَ سان سنڌ ڪوآپريٽو سوسائٽيز ايڪٽ 2020 ع تي نظروجهڻ سان معلوم ٿئي ٿو ته اهو ناقص آهي، اهو ڪوآپريٽو تحريڪ جي مقصدن جي خلاف آهي. هن ڪوآپريٽو تحريڪ جي ابتدا ۽ ان جي اخلاقيات کي مڪمل طور تي غلط سمجهيو آهي. اهو حقيقي طور تي ڪوآپريٽو جي نمائندگي نٿو ڪري، جيڪي ماڻهن تي مبني ادارا آهن. ڪوآپريٽو جي ريگيوليٽري اٿارٽي ڪوآپريٽو جي معاملن ۾ اهڙي ڳالهه ڪرڻ، تعليم ڏيڻ ۽ ان جي مناسب طريقي سان ڪرن ۾ قصوروار آهي.

سنڌ ۾ ڪراچي شهر ۾ ڪوآپريٽو هائوسنگ سيڪشن اسان جي سامهون آهي، اهو ناقص، ڪمزور ۽ ڪرپٽ آهي. ڪيترن ئي ماڻهن کي انهن ۾ سيڙپڪاري ڪرڻ لاءِ ٺڳيو ويو آهي.

دريافت ڪيو ته انهن گندگي ۾ سيڙپڪاري ڪئي آهي. پراڻيون ڪوآپريٽو سوسائٽيون غير شفافيت، ڪرپشن، نون مالڪن کي شيئر کي شيئر نه ڏيڻ واري ڏوهه ۾ ملوث آهن، جهڙوڪ پي اِي سي ايڇ ايس شڪايتن باوجود ڪين ڪوبه رليف ناهي مليو. جڏهن 2003 ۾ زمين جي استعمال جي پاليسي کي تبديل ڪيو ويو ته ڪابه ڪوآپريٽو سوسائٽي انهيءَ ناقص پاليسي جي خلاف آواز نه اٿاريو، جنهن جي نتيجي ۾ ڪيترن ئي ڪيسن ۾ ميمبرن لاءِ ماحولياتي خرابي پيدا ٿي هئي. پي اِي سي ايس ايڇ ۾ ڇه (06) روڊ آهن، SMCHS وٽ ٽي (03) آهن. اسان انهن پراڻن سماجن جو ذڪر ان ڪري ڪريون ٿا جو انهن جي خرابي ظاهر ٿي رهي آهي. جمشيد ٽائون جي پراڻي ڪيٿولڪ ڪالوني 1 ۽ 2 ۾ فليٽ سائيٽ بڻجي وئي آهي، هرهڪ پلاٽ تي سوسائٽي پاران پنهنجي ضابطن جي پچڪڙي تحت ناهيو ويو آهي، گهڻا ڪوآپريٽو سوسائٽين جا عهديدار پنهنجن ئي ضابطن تي عمل نه ٿا ڪن. ڪوئيٽا ٽائون ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي، اسڪيم 33 گڏاپ ٽائون پنهجن ميمبرن جي پلاٽ تي قبضو ڪرڻ، حدخلين جي اجازت ڏيڻ ۽ ميمبرن کي ڪوڙو ڪيسن ۽ جهڳڙن ۾ ڏڪڻ لاءِ ٽيندڙ سازشون هڪ مثال بڻيل آهن.

مزارِ قائد جي سامهون ڪاسموپوليٽن ڪوآپريٽو هائوسنگ سوسائٽي پاران باباءِ قوم جي مزار جي اوچائي سان لاڳاپيل پابندي واري قانون جي شق 1.10.2_25 جي پچڪڙي ڪندي ڏوهه ڪيو آهي. ڪراچي بلڊنگ ايند ٽائون پلاننگ ريگيوليشنز 2002ع مطابق "مزار قائداعظم واري علائقي ۾ عمارت جي ويڪر 3 /4 ميل (1.2 ڪلوميٽر) جي دائري ۾ ايم ايس ايل_ 91 (27.72 ايم) فوٽ جي پوڊيم ليول کان وڌيڪ نه هوندي".

ايس ايم سي ايڇ ايس تازوئي پنهنجي ضمني قانون کي تبديل ڪيو آهي، انهيءَ ضمني قانونن کي تبديل ڪندڙ ميمبرن جو انگ 418 آهي، پر پران جي تجويز ڪيل ضمني قانون ۾ هڪ نئون سيڪشن 33 شامل ڪيو ويو آهي ته جيئن 20 ميمبرن کي ساليانی جنرل اجلاس يا ايڪسٽرا آرڊينري ميٽنگ ۾ ڪنهن به معاملي بابت فيصولي ڪرڻ جي اجازت ڏنل هجي. (ڪيترائي ٻيا حصا پڻ تبديل ڪيا ويا آهن).

- ❖ سڀني رجسٽرڊ ڪوآپريٽو سوسائٽين جي ضابطن کي جانچڻ گهرجي ۽ ڪوآپريٽو جي حقيقي روح تحت ان کي اپڊيٽ ڪيو وڃي.
- ❖ سڀئي نوان ميمبر، ناهيل ميمبر ۽ شيئرز جاري ڪيا وڃن.
- ❖ شفافيت ۽ معلومات جي حق کي ضروري قرار ڏنو وڃي.
- ❖ ڊيجيٽل آگاهي واري ڏينهن تي ريگيوليٽري اٿارٽي کي سڀني سوسائٽين کي پنهنجي ويب سائيٽ تي اپ ڊيٽ ڪرڻ گهرجي ۽ سموريون چونڊون، اڪائونٽس، زمين جي استعمال جي تبديلي، تي هر سوسائٽي جي ميٽنگ منٽس، باءِ لاز، ماسٽر پلان کي برقرار رکڻ گهرجي.
- ❖ سڀني معاشرن جي ماليات جي نگراني ڪريو.
- ❖ سوسائٽي جي پنهنجن ميمبرن وسيلي داخل ڪيل سڀني ڪيسن کي اپڊيٽ ڪريو.

ڪوآپريٽو سوسائٽيون هن وقت پنهنجن ميمبرن کي گمراهه ڪري رهيون آهن ۽ ڪوآپريٽو جي اخلاقيات جو غلط استعمال ڪري رهيون آهن، تنهنڪري ان حوالي سان اڃا گهڻو ڪم ڪرڻو آهي.

Legislative History of Cooperative Laws

1904	First Cooperative Societies Act was adopted.
1909	First housing cooperative, Bangalore Building Cooperative Society, was founded in the State of Mysore.
1912	In 1912, an All India Cooperative Societies Act was passed.
1913	Bombay Cooperative Housing Association was founded.
1914	Sir Edward Maclagan Committee formed to review the position and to suggest a development plan for the movement in 1914.
1919	Cooperative Societies Act was further amended to allow the registered societies (both credit and non-credit, to adopt the legislation to prioritize local needs.
1925	The Cooperative Societies Act, 1925 enacted.
1945	R.G. Saraiya Committee formed.
Post 1947	
1952	The Punjab Government appointed a Cooperative Inquiry Committee in 1952 to review the position of the Cooperative movement.
1962	The Cooperative Development Board established.
1966	The Cooperative Board was abolished.
1972	The Cooperative Societies Reforms Order was issued.
1976	The Federal Bank of Cooperative (FBC) was established.
2020	The Sindh Cooperative Societies Act enacted.
2020	The Sindh Cooperative Societies Rules enacted.

پاڪستان ۾ سبز عمارتون: پائيدار ترقي لاءِ موقعا پيدا ڪرڻ

ريشمان آفتاب

جيئن ته دنيا آبهوا جي تبديلي ۽ ماحولياتي آلودگي سان لاڳاپيل ڏکيائين کي منهن ڏئي رهي آهي، تيئن ئي سموري دنيا اندر سر سبز عمارتن جي تصور کي وڏي اهميت حاصل ٿي آهي، جنهن جو سبب اهو آهي ته سبز عمارتون ماحول دشمن گيسن جي نيڪال، توانائي، پاڻي جي استعمال کي گهٽ ڪن ٿيون ۽ پائيدار مواد سميت تعميراتي طور طريقن جي اتعمال کي همٿائيندي موسمياتي تبديلين کي گهٽ ڪري سگهن ٿيون. اهو به اهڙي صورتحال ۾ خاص ڪري پاڪستان جهڙي ملڪ لاءِ جتي اهو سچ آهي ته تيزي سان وڌندڙ تعميرات ۽ هائوسنگ وارن شعبي پاران اهڙي عمل ۾ ڪيل واڌ سان موسمياتي تبديلين جي خطري ۾ اضافو ٿي رهيو آهي، جنهن سان سموري زندگي جو اسٽرڪچر تباهه ٿي رهيو آهي، اتي پائيدار ترقي جي راهه ۾ رڪاوٽون پيدا ٿين ٿيون.

پاڪستان ۾ سرسبز عمارتن سان لاڳاپيل ڪيس

گلوبل ڪلائميٽ رسڪ انڊيڪس موجب پاڪستان هن وقت دنيا جو اٺون سڀ کان وڏيڪ ماحولياتي خطرن وارو ملڪ آهي. اهو ڪيترن ئي ماحولياتي مسئلن جهڙوڪ: تيزي سان آبادي ۾ واڌ، شهري ڪاري، ماحولياتي تباهي، ۽ ميڪرو اقتصادي ڏکيائين جو نتيجو آهي.

شهري آبادي جي لحاظ کان پاڪستان ۾ ڪيترن سالن کان غير معمولي اضافو ڏسڻ ۾ آيو آهي، جنهن تحت تقريبن 242 ملين جي آبادي جو 36 سيڪڙو آبادي هن وقت شهري علائقن ۾ زندگي گهاري رهي آهي. اهي انگ اکر ايندڙ سالن ۾ تيزيءَ سان واڌ واري تناسب تحت گهٽجي واي صورتحال واري پاسي ڏانهن اشارو ڪري رهيا آهي. شهري ڪاري سان گڏو گڏ هوا ۽ پاڻي جي وڌندڙ آلودگي، بجلي جي کوٽ ۽ توانائيءَ جي کوٽ جهڙيون معاشرتي ڏکيائيون هڪ ئي وقت مشڪلاتون پاڪستان ۾ موسمياتي تبديليءَ جي خطرن کي وڌائي رهيون آهن.

تعميراتي شعبو جيڪو پنهنجي وسيلن تي مبني اقتصادي ترقي سان لاڳاپيل طور طريقن وارن لاڙن تحت سڃاتو وڃي ٿو هي شعبو ماحولياتي ڏکيائين ۾ اهم ڪردار ادا ڪندڙ آهي، ڇاڪاڻ ته اهو گهريلو ۽ صنعتي شعبن ۾ توانائي جي استعمال جي بلند ترين سطح تي پيدا ڪري ٿو. ملڪ جي رهائشي عمارتن سان لاڳاپيل هائوسنگ مارڪيٽ جو تناسب 79 سيڪڙو آهي، جڏهن ته 21 سيڪڙو ڪمرشل عمارتن ۽ گودامن تي مشتمل آهي، جنهن ۾ 16.3 سيڪڙو جي تناسب سان واڌ ٿي رهي آهي، اهڙي طرح توانائي جي کپت وارن طريقن جو تيزي سان وڌڻ جا امڪان موجود آهن.

سرسبز عمارتون: پاڪستان ۾ آءِ ايف سي لاءِ هڪ ايندڙ حڪمت عملي

بين الاقوامي مالياتي ڪارپوريشن (IFC)، جيڪو ورلڊ بئنڪ گروپ جو هڪ ميمبر آهي، اهو ايندڙ مارڪيٽن ۾ نجي شعبي تي ڌيان ڏيندڙ سڀ کان وڏو عالمي ترقياتي دارو آهي. پاڪستان پاڪستان ۾ آءِ ايف سي جي بنيادي حڪمت عملين مان هڪ اها آهي ته گهٽ ڪاربن اقتصادي ترقي سميت تعميرات ۽ رهائشي شعبي کي هٿي وٺرائڻ آهي.

سبز عمارتن کي عالمي سطح تي هڪ اهم آبهوا جي مداخلت طور سڃاتو ويو آهي، ڇاڪاڻ ته اهي پيدا ٿيندڙ توانائي جو 33 سيڪڙو پاڻي جي ڪل استعمال جو 40 سيڪڙو ۽ گرين هائوس گيسن (جي ايچ جي) جو 18 سيڪڙو حصو شامل ڪن ٿيون.

'پاڪستان جهڙن ايندڙ ملڪن ۾ ريئل اسٽيٽ کي گهٽ ڪاربن ترقي کي سولو بڻائڻ لاءِ آءِ ايف سي پاران اي ڊي جي اي گرين بلڊنگ ريٽنگ ۽ سرٽيفڪيشن سسٽم تيار ڪيو آهي، جيڪو www.edgebuildings.com تي مفت آن لائن (https:// www.ifc/org/en/ insights_reports/2023/building_ green_in_emerging_markets) موجود آهي. اي ڊي جي اي سافٽ ويئر عمارت جي ڪارڪردگي جو جائزو وٺڻ سميت ان جو مقامي بيس لائن سان مقابلو ڪرڻ سان لاڳاپيل هڪ تيز طريقو مهيا ڪري ٿو. اي ڊي جي اي سرٽيفڪيشن جيڪو هاڻي عالمي سطح تي سڀ کان تيز ترين گرين بلڊنگ سرٽيفڪيشن سسٽم آهي، جيڪو مارڪيٽنگ ۽ موسمياتي فنانس تائين رسائي ۾ اضافي جو هڪ سولو طريقو مهيا ڪري ٿو.

انٽرنيشنل فنانس ڪارپوريشن (IFC) پاران تازو هڪ رپورٽ جاري ڪئي آهي جنهن جو عنوان آهي: سبز عمارتون: ايندڙ مارڪيٽن ۾ پائيدار تعمير رپورٽ ۾ واضع ڪيو ويو آهي ته جيڪڏهن توانائي جي بچت جي لاءِ تجويز ڪيل قدم کنيا وڃن ته 2022ع ۽ 2035ع جي وچ ۾ هر سال تعمياتي ويليو چينز کي گريننگ ڪرڻ جي ٽوٽل لاڳت عاملي جي ڊي پي جو رڳو 0.03 سيڪڙو پوائنٽس برابر هوندو، عالمي سيڙپڪاري جي ضرورتن جي لاڳت 3.5 ٽريلين ڊالر آهي، جنهن مان 1.5 ٽريلين ڊالر ايندڙ مارڪيٽن لاءِ آهي. ٻئي پاسي پاڪستان ۾ گرين بلڊنگ مارڪيٽ جي

وڌڻ ۽ 2030ع تائين ان جي ماليت 5.5 بلين آمريڪي ڊالرن ٽيڻ جي اڳڪتي وئي وئي آهي. (ورلڊ بئنڪ گروپ. ڪنٽري ڪلائمينٽ ڊولپمنيٽ رپورٽ 2022).

توانائي ۽ گهٽ ڪاربان فوٽ پرنٽ جي ڪارڪردگي

پاڪستان ۾ گرين عمارتون مختلف ڊيزائن عناصر ۽ ٽيڪنالاجي کي شامل ڪري توانائي جي ڪارڪردگيءَ کي اوليت ڏئي سگهن ٿيون. انهن ۾ اثرائو شمسي پينل، توانائي جي بچت واري روشني ۽ سمارٽ بلڊنگ مينيجمينٽ سسٽم آمل آهن. توانائي جي استعمال کي گهٽائڻ سان، سر سبز عمارتون ڪاربن کي نيڪال ڪرڻ واري صلاحيت کي خاص طور تي گهٽائينديون آهن، جيڪي پاڪستان کي موسمياتي تبديلي جي خاتمي وارن مقصدن ۾ اڳڀرائي ڪرڻ ۾ مددگار ثابت ٿي سگهن ٿيون.

پاڻي جو انتظام ۽ تحفظ

پاڪستان جي ڪيترن ئي حصن ۾ پاڻي جي کوٽ هڪ وڏو مسئلو آهي. سبز عمارتون هن چيلينج کي پاڻي جي بچاءُ وارن قدمن ذريعي حل ڪن ٿيون، جهڙوڪ: مينهن جو پاڻي کي ذخيرو ڪرڻ، گري واٽر ريسائڪلنگ ۽ گهٽ وهڪري وسيلي اهڙين ڏڪيائين سان منهن ڏئي سگهجي ٿو. انهن قدمن سان نہ رڳو پاڻي جو استعمال گهٽجي ٿو پر ملڪ جي آبي وسيلن تي دٻاءُ بہ گهٽ ٿئي ٿو.

پائيدار مواد ۽ گندگي واري انتظام کي هٿي وٺرائڻ

پاڪستان ۾ گرين عمارتون پائيدار مواد جي استعمال تي زور ڏين ٿيون، جهڙوڪ ري سائيڪل ٿيل يا مقامي طور تي استعمال ڪيل مواد، جيڪي تعمير جي ماحولياتي اثر کي گهٽ ڪري ٿو. وڌيڪ اهو تہ، عمارتون گندي واري انتظام جي حڪمت عملي کي شامل ڪن ٿيون، جن ۾ گندگي جي ريسائڪلنگ ۽ ڪمپوسٽنگ شامل آهي، گندي واري پيداوار کي گهٽائڻ ۽ سرڪلر معيشت کي هٿي وٺرائڻ آهي.

حڪومت پاران ڪارروايون ڪرڻ

پاڪستان 2030ع تائين پنهنجي سراسري نيڪال کي 15 سيڪڙو تائين غير مشروط طور تي گهٽائڻ جو ارادو ڪيو آهي، جڏهن تہ 35 سيڪڙو اضافي گهٽتائي جو ارادو پڻ ڪيو ويو آهي، جيڪو موسمياتي عمل جي موجودگيءِ سان مشروط آهي. اهو جزوي طور تي مڪمل ڪيو ويندو.

(الف) قابل تجديد توانائي جي توسيع (RE):

(ب) گريننگ ٽرانسپورٽيشن (2030) تائين پاڪستان ۾ سڀني قسمن جي وڪرو ٿيندڙ سڀني نئين گاڏين جو 30 سيڪڙو EVsهجڻ گهرجي)؛ ۽

(ج) ڪوئلي تي انحصار کي گهٽائڻ. ان کان سواءِ 2021ع ۾ نيشنل ايڪشن پلان سڀني شعبن ۾ ڊيڪاربنائيزيشن کي مرڪزي هدايتن تحت آڻڻ وارن واعدن کي ورجائڻ آهي.

ان ڪري پاڪستان پنهنجي ارادي جو اظهار ڪيو آهي تہ توانائيءَ جي ڪارڪردگيءَ کي جلد کان جلد حاصل ڪرڻ، خاص طور تي ماحولياتي وسيلن جي تحفظ، گرين هائوس گيس جي اخراج ۾ گهٽتائي توڙي "قومي موسمياتي تبديليءَ واري پاليسي" ۾ ان جي شموليت وسيلي ان کي فعال ڪندي پائيدار تعميراتي عمل کي حاصل ڪرڻ آهي.

ترقياتي حدف 11 (پائيدار شهر ۽ ڪميونٽي)، ۽ 'پائيدار عمارتن ۽ تعمير تي اقوام متحده جو وائي ايف پي 10 پروگرام'.

ڏکيائيون ۽ اڳتي وڌڻ وارا طريقا

جيئن تہ پاڪستان ۾ سبز عمارتن جي تحريڪ زور وٺي رهي آهي، ڪيترن ئي چئلينجن کي منهن ڏيڻ جي ضرورت آهي. انهن ۾ گرين بلڊنگ جي تصورن سان لاڳاپيل محدود آگاهي ۽ سمجهڻ، اڳ ۾ ئي وڏي لاڳت جي باري ۾ غلط فهميون ۽ هنرمند پيشي ور ماڻهن جي کوٽ شامل آهي. انهن ڏکيائين تي ضابطو آڻڻ جي لاءِ تعليم ۽ تربيتي پروگرامن ۾ سيڙپڪاري ڪرڻ، پائيدار تعميرات ۾ تحقيق ۽ ترقي کي هٿي وٺرائڻ، ۽ سبز عمارتن جي ڊگهي مدي وارن فائدن کي اجاگر ڪرڻ لاءِ آگاهي مهم هلائڻ تمام گهڻو ضروري آهي.

گرين عمارتون نہ رڳو پاڪستان ۾ هڪ رجحان آهي، پر انهن ملڪن ۾ پائيدار ترقي کي وڌائڻ جي ضرورت آهي جيڪي موسمياتي تبديليءَ کان تمام گهڻو متاثرٿيندڙ آهن. توانائي جي استعمال کي گهٽائڻ، پاڻي کي بچائڻ، اندروني هوا جي معيار کي بهتر ڪرڻ ۽ پائيدار مواد کي فروغ ڏيڻ سان، اهي عمارتون تعميراتي صنعت کي تبديل ڪري رهيون آهن ۽ هڪ سبز مستقبل ۾ حصو وٺي رهيون آهن.

خاص طور تي اي ڊي جي اي پروگرام (https://edgebuildings.com/) ان ڳالهہ جو هڪ بهترين مثال آهي تہ ڪهڙي طرح سان پاڪستان جهڙو ملڪ نون معيارن، فنانس مڪينزم کي هٿي وٺرائڻ سميت سبز عمارتن جي لاءِ ضابطن کي فعال ڪندي مارڪيٽ ۾ سبز عمارتن جي تعمير ڪري سگهجي ٿي.

حڪومت جي لڳاتار حمايت ۽ سڀني اسٽيڪ هولڊرن جي گڏيل ڪوشش سان، سبز عمارتن کي يقيني طور تي پاڪستان جي شهري منظرنامي ۾ انقلاب آڻڻ ۽ هڪ وڌيڪ پائيدار ۽ لچڪدار مستقبل لاءِ راهہ هموار ڪرڻ جي صلاحيت رکي ٿي.

لچڪدار پاڙون: شهري_ سي بي ايز ”ملين وڻڪاري“ مهم

وڻ پوکڻ صرف هڪ شوق ناهي. اهو ماحولياتي ڏکيائين جو هڪ اهم جواب آهي، جيڪا مستقبل جي نسلن لاءِ آلودگي کان آزاد مستقبل کي محفوظ ڪرڻ لاءِ هڪ مؤثر حڪمت عملي آهي. شهري_سي بي اي جي حڪمت عملي ”ملين ٽريز مهم“ جي پويان اهو جذبو آهي، جنهن ۾ هن وقت تائين ڪراچي جي مختلف علائقن ۾ 25,000 کان وڌيڪ وڻ پوکيا ويا آهن.

تازو، شهري ميمبرن عامره جاويد ۽ امبر علي پائي برنس گارڊن ۾ 200 کان وڌيڪ وڻن جو اضافو ڪيو آهي. انهن ۾ خوشبودار ڄمون، مٺي گدامڙي ۽ ٻه عجوا کجور جا وڻ شامل آهن، اهي وڻ پوکيا ويا آهن. اهڙي دلچسپي ڪراچي کي سرسبز بنائڻ لاءِ امرا جي پختي ارادي کي ظاهر ڪري ٿي. گذريل چئن سالن کان هوءَ قائداعظم مئنيجمينٽ بورڊ جي احاطي ۾ مقامي وڻن جي مختلف قسمن جهڙوڪ: ميون، گل موهر ۽ نم جهڙن مقامي وڻن جي قسمن کي پوکي رهي آهي. ان جو خيال آهي ته ڪراچي وارن خاص ڪري ٻارڙن جي لاءِ فطتي جادو جو تجربو ڪرڻ لاءِ وڻن جي ٽُڙن تي ميون جي پچڻ جو مشاهدو ڪرڻ سميت ان جي تازي مٺاس جو مزو چکي سگهڻ آهي. امرا پاران ڪيترائي سال اڳ پوکيل ٻوٽا هاڻي ميوا ڏئي رهيا آهن.

شهري_ سي بيِ اِي جي ڪهاڻي اسان کي ياد ڏياري ٿي ته ماحولياتي عمل گڏيل جذبي سان عمل هيٺ اچي ٿو. جڏهن افرادي ڪميونٽي ۽ حڪومت گڏيل طور تي ڪوشش ڪندي وڻ لڳائيندا آهن جيڪا هڪ بهتر ڳالھ هوندي آهي. اها اسان جي ڌرتي جي فلاح ، بهبود سميت اسان جي مستقبل جي لاءِ گڏيل (05-12-2023) ڪوششون هونديون آهن.

وڻ پوکڻ ذريعي ڪراچي کي سبز ڪرڻ هڪ گهڻ رخي ڪوشش آهي، جيڪا ماحولياتي، سماجي ۽ صحت جي مسئلن کي حل ڪري ٿي. جيئن جيئن شهروڌندو رهي ٿو، ان جي سبزهنڌن کي بچائڻ ۽ وڌائڻ جي اهميت کي وڌيڪ نه ٿو سمجهيو وڃي.

گڏيل ڪوششن ۽ پائيدار قدمن وسيلي ڪراچي ۾ ايندڙ نسلن کي هڪ سرسبز، وڌيڪ پائيدار شهري ماحول ۾ تبديل ڪرڻ جي صلاحيت آهي.

هڪ مهم جوئي پاران گلگت جو دورو

عامرہ جاويد

آءِ يو سي اين پاڪستان نيشنل ڪميٽي (PNC) جو اجلاس 2022ع ۾ گلگت ۾ ٿيڻو هو، پر تيز برساتن سبب ان کي رد ڪيو ويو ۽ اهو اجلاس اٺين کان ڏهين آگسٽ 2023ع تي گلگت ۾ ٻيهر منعقد ڪيو ويو.

آءِ يو سي اين پاران 7 آگسٽ تي صبح جو آباد کان پنهنجي ميمبرن کي کڻڻ لاءِ هڪ ڪوسٽر جو انتظام ڪيو ويو ۽ 8 آگسٽ تي بانگي پهچندي، ناران وٽ اسٽاپ ڪري، مارخور ڪنزرويشن ڪميونٽي جو دورو ڪيو، جتي ڪراچيءَ مان آيل ميمبرن اٽڪل 5 وڳي ساڻس ملاقات ڪرڻي هئي. شام اسڪردو کان هيٺ اسان ڪراچي کان اسڪردو لاءِ سڌي اڏام ذريعي پهتاسين ڇو ته اهو سڀ کان محفوظ رستو آهي، ڇاڪاڻ ته اسڪردو کان اينڊڙ اڏامون تمام گهٽ منسوخ ٿينديون آهن. جڏهن ته گلگت لاءِ اڏامون اڪثر دير يا ڪئنسل ٿينديون آهن.

جيئن ته ايچ اِي جي مان ڊاڪٽر سميرا ۽ مان ان فلائيٽ ۾ هئاسين جيڪا صبح 6:00 تي ٽيڪ آف ڪندي هئي. ان ڪري اسان کي صبح 4:30 تي پنهنجي گهر کي ڇڏڻو هو. هڪ ڪلاڪ جي دير کان پوءِ صبح 9:30 تي اسڪردو پهتاسين. فلائيٽ ڏاڍي وٽندڙ هئي، ڪپتان اسان کي تربيلا ڊيم ۽ قراقرم جبل جي سلسلي بابت ڄاڻ ڏني، اسان تربيلا ڊيم ۽ قراقرم جبل جي مٿان اڏام ڪري رهيا هئاسين. هڪ دفعي اسڪردو ۾ اسان کي منهنجي ڏيءَ ساره لاءِ 30 منٽن جو انتظار ڪرڻو پيو. جنهن کي اسلام آباد مان منهنجي درخواست تي مون سان گڏ وڃڻو هو. ڇاڪاڻ ته مان اڪيلي سفر ڪرڻ جي حوالي سان ٿورو گهڻو پريشان هئس.

اسان گلگت وڃڻ لاءِ ڪار جو بندوبست ڪيو هو پر جيئن ئي اسان ڪار وسيلي پهتاسين ته ڊرائيور ٻڌايو ته ٻنهي شهرن جي وچ ۾ رات جي تيز برسات سبب لينڊ سلائيڊنگ ٿي آهي ۽ اميد آهي ته رات

جبل جي چوٽيءَ تان ورتل هڪ صوير

جو 3 وڳي تائين رستو صاف ٿي ويندو.

اسان وٽ ٻه آپشن هئا. انهن مان هڪ اهو ته بند ٿيل روڊ تي پهچون ۽ ڪار ۾ ويهون يا وري ڪچورا ڍنڍ ۽ سوگ وادي جهڙن پڪنڪ جڳهن جو دورو ڪريون. اسان ڪچورا ڍنڍ جو دورو ڪيو. پلاسٽڪ جي بوتلن ۽ ريپرن سان ڀريل روڊ کي گندي پاڻي جي نيڪال کي خراب ڪندي ڏسي مان ڪجهه مايوس ٿيس.

جڏهن سفر جي پڄاڻيءَ تي پهتاسين ته ڪچورا ڍنڍ اتي ننڍيون ڪيبنون هيون، جن ۾ ريفريشمينٽ ۽ دستڪاري جا سامان هئا.

سڪ فروٽ: اخروٽ ۽ سيب سان ڀريل وڻ ڪراچي واسين جي لاءِ هڪ دعوت ڏئي رهيا هئا، جيڪي ڪنڪريٽ جي جهنگ مان هٿ آيا هئا. ڊاڪٽر سميرا ڪجهه اخروٽ ٽوڙڻ جي خواهش جو اظاهر ڪيو، پر دڪان جي مالڪ پاران نرمي سان

اخروٽ جو وڻ

چيو ته ان جي منع ٿيل آهي.

اُتي اسان تازن اخروٽن ۽ ٻير جي جوس جو مزو ورتو، جيڪو ڪنهن ڪيميڪل کان سواءِ سڌو سنئون ڪچو ميوو مان ٺاهيو ويو هو.

ڪچورا ڍنڍ تائين هيٺائين ۾ سفر اٽڪل 70 قدمن تي مشتمل هو، جنهن ۾ مون خطري کان پاسو ڪيو، پر ساره ۽ سميرا ڍنڍ جي برف واري ٿڌي پاڻيءَ ۾ پنهنجا پيروجهڻ لاءِ ڍنڍ ۾ هيٺ لهي ويا.

واپسيءَ تي اسان گرم ڪافي پيتي ۽ سوگ وادي ڏانهن روانا ٿياسين، جتي هنن درياهه جي ڪناري تي ويهڻ جي جاءِ ٺاهي هئي ۽ هتي اسان مشهور ٽرائوٽ مڇيءَ جو آرڊر ڪري سگهون پيا. جنهن جو اسان فوري طور تي آرڊر ڪيو، ڇاڪاڻ ته اهو لنچ جو وقت هو. جڏهن ٽرائوٽ پهتو ته مون کي ڪجهه حيرت ٿي ڇاڪاڻ ته مون کي هڪ سٺي سائيز جي مڇيءَ جي اميد هئي پر اها صرف 4 کان 6 انچ هئي، جنهن ۾ ٽرائوٽ جو ذائقو نه هو، تنهنڪري اسان ڊرائيور کي اها پيش ڪئي.

ان سڄي عرصي ۾ ڊرائيور حيدر، جيڪو نهايت شريف ۽ مهذب انسان هو، پنهنجي ٽيم سان روڊ بلاڪ واري صورتحال بابت اسان سان رابطي ۾ رهيو.

جيئن ته اڳ ۾ اسان کي 3:00 شام جو روڊ صاف ٿيڻ واري اندازي بابت ٻڌايو ويو هو. اسان بلاڪ ٿيل روڊ ڏانهن اڳتي وڌڻ جو فيصلو ڪيو ۽ شام جو 4:00 وڳي تائين ان پوائنٽ تي پهچي وياسين. اتي اسان کي ٻڌايو ويو ته شام 5 وڳي دير ٿي سگهي ٿي. ان ڪري شام جو 5 وڳي تائين اسان وٽ ويهڻ ۽ ان جي انتظار ڪرڻ کان سواءِ ٻيو ڪو به رستو باقي نه هو ۽ ويچاري ڊرائيور پاران ڪيترائي ڀيرا اچ وڃ کان پوءِ اسان کي ٻڌايو ته اينڊڙ ڏينهن 12 وڳي کان پوءِ به اٿين ٿيڻ ممڪن ناهي، جنهن جو مطلب اهو هو ته اسان اڳي ئي ان ڳالهه کي نظرانداز ڪري ڇڏيو هو. ٻونجي ڪنزروينسي/ سي سي ايچ اي ضلعي

استور جي دوري واري تقريب ۾ اندر ميٽنگ کي پڻ ياد رکنداسين. جنهن جي لاءِ اسان ڪراچي کان سفر ڪيو هو.

هاڻي مون فيصلو ڪيو ته ايف ڊبليو او آفيسر سان رابطو ڪريان، جيڪو آپريشن جي نگراني ڪري رهيو هو، ڇاڪاڻ ته ان ڪان اصل پوزيشن معلوم ڪجي.

هاڻي مان اڌ ڪلوميٽر پنڌ ڪري ان هنڌ تي پهتس ۾ اتي موجود آفيسر کي گذارش ڪئي ته 2 فوٽ رستو صاف ڪري ڏنو وڃي ته جيئن بند ٿيل پوائنٽن جي ٻئي پاسي کان اسين پنهنجي منزل تي پهچي سگهون ، ڇاڪاڻ ته اسان کي ان پاسي هڪ بيو ايڪسڪيوٽر نظر اچي ٿو. اتي رڳو هڪ روڊ آهي. هڪ وڏي پٿر کان سواءِ ننڍا ننڍا پٿر روڊ کي روڪي رهيا آهن ۾ هو ان کي مڪمل کولڻ تي راضي ٿي ويو. هڪ دفعي حيدر پنهنجي دوست سان گڏ اسڪردو لاءِ مسافرن لاءِ سوئچ اوور جو بندوبست ڪيو هو.

منهنجي ڳالهه ٻولهه کان پوءِ انهيءَ آفيسر کي مقامي ماڻهن گهيري ورتو. جيڪي ان سان مقامي ٻوليءَ ۾ ڳالهائي رهيا هئا. واپس اچي انهيءَ آفيسر اسان کي چيو ته ائين ممڪن نه ناهي. اهو آفيسر ائين ان لاءِ ڪري رهيو هو، ڇاڪاڻ ته ان تي مقامي ماڻهن جو دٻاءُ هو. انهن ماڻهن ڪيس پنهنجي ٻولي ۾ ڳالهائڻ تي مجبور ڪيو هو. اهي رات ڳوٺ ۾ گذارڻ جي ڪوشش ڪري رهيا هئا. ٻنهي طرفن کان ڪيترن ئي ميلن تائين ڪو به گيسٽ هائوس يا هوٽل ڪونه هو.

هاڻي اسان وٽ هڪ ئي آپشن بچيو هو ته يا ته واپس اسڪردو وڃون ۾ ميٽنگ کي مس ڪريون يا خطرناڪ جبل تي چڙهي ٻئي پاسي لهون جيڪو منهنجي ٻن نوجوان ساٿين لاءِ ناممڪن هو. جڏهن ته اسان مقامي ماڻهو ڪيس ائين ڪندي ڏسي رهيا هئاسين.

مون جبل جي چڙهڻ جو جائزو ورتو، جنهن کي چوٽيءَ تي هڪ انتهائي خطرناڪ چاڙهي نظر اچي رهي هئي. جتان نڪرڻ جو ڪو به رستو نه هو.

آخرڪار مون هن بظاهر ناممڪن ڪم کي سرانجام ڏيڻ لاءِ اوڏانهن وڃڻ جو فيصلو ڪيو، ڇاڪاڻ ته جيڪڏهن اسان سڄ لهڻ سان وڌيڪ انتظار ڪريون ها ته اڳتي وڌڻ ناممڪن ٿئي پيو. مون پنهنجي ڌيءَ کي چيو ته مون کي يقين آهي ته جيڪڏهن مان هتي مري ويس ته مون کي ڪا به شيءِ ان کان روڪي نه سگهندي، تنهنڪري بهادر ٿيءُ ۾ هلو.

مون حيدر ۾ سندس هڪ دوست کي گذارش ڪئي ته پهرين ٻن ڇوڪرين کي ڪجهه فوٽ چڙهڻ ۾ مدد ڪن، پوءِ واپس اچي منهنجي مدد ڪن. اهڙيءَ طرح اسان جبل جي چوٽيءَ تي پهتاسين. ڊرائيور پوءِ ٻڌايو ته اتي ماڻهو بيٺا هئا. جڏهن هنن ڏٺو ته ڪيئن ٽي عورتون، جن مان هڪ سفيد وارن وارو ماڻهو جبل تي چڙهي رهيو آهي، هنن به ائين ڪيو. جبل جي هيٺاهين وارو سفر وڌيڪ خطرناڪ هو. ڇاڪاڻ ته اهو وڌيڪ برف سان ڀريل هو. ٻئي طرف اسان جي محفوظ ليڊنگ کان پوءِ ٽيم اسان جو سامان گڏ ڪرڻ لاءِ واپس هلي وئي. ان سڄي ڪارنامي ۾ اٽڪل 2 ڪلاڪ لڳي ويا ۾ اسان پنهنجي منزل طرف روانا ٿياسين ۾ رات 10 وڳي گلگت پهچي وياسين. ۾ اهو سفر 7 ڪلاڪن جو هو، اهڙي طرح سان اهو سفر 18 ڪلاڪن ۾ پورو ڪيو.

9 آگسٽ تي اسان وچ واري ڏينهن تائين هڪ انتهائي بهتر انداز ۾ معلوماتي ميٽنگ رهي، جتي اسان کي آءِ يو سي اين جي مختلف منصوبن بابت بريفنگ ڏني وئي. ان کان پوءِ اسان مارخور ڪنزرويشن/ ڪميونٽي ڪنٽرول ٽيل شڪار وارم علائقن جو دورو ڪيو، جتي اسان کي انهن جي مسئلن ۾ مارخور ٽرافي جي شڪار جي ڪاميابيءَ جي ڪهاڻي بابت ٻڌايو ويو. سفر دوران اسڪردو جي برعڪس، اسان کي چوڌاري ڪچرو نظر نه آيو ۾ ميون سان ٽمٽار وڻ اکين لاءِ تازگي ڏيندڙ نظارا ڏسڻ ۾ آيا. هن سال هنن شڪار لاءِ 4 لائسنس ڏنا ۾ برادريءَ کي 22 ڪروڙ رپيا مليا، جيڪو آمدنيءَ جو 80 سيڪڙو ۾ سرڪاري حصو 20 سيڪڙو آهي. 30 سيڪڙو کان 80 سيڪڙو اپ ڪيپ ۾ منافعي وارن منصوبن لاءِ بهتر سيڙپڪاري ڪئي وئي. هي هڪ بهترين عظيم ڪاميابيءَ واري ڪهاڻي آهي.

ڪميونٽي جو دورو ڪرڻ کان پوءِ اسان قديم مهاتما ٻڌ (مقامي طور تي ياشاني جي نالي سان مشهور) ڏسڻ لاءِ ويا. اسان کي درياهه جي ڪناري کان نقش نگاري جو سنو نظارو وٺيو. ان رات آءِ يو سي اين هڪ ڊنر

قديم ٻڌ (ياشاني)

جي ميزباني ڪئي جتي سيڪريٽري ۾ ٻين مقامي اڳواڻن کي سرينا جي بفٽ جي دعوت ڏني وئي، جيڪو وسيع لان تي هڪ خوبصورت ماڳ آهي.

ٻئي ڏينهن اسان جي چيف سيڪريٽري گلگت محي الدين واني سان ملاقات ٿي جيڪا صرف 15 منٽن تائين جاري رهڻ جي اميد هئي پر هڪ پيرو شروع ٿيڻ واري اها ملاقات هڪ ڪلاڪ کانپوءِ ختم ٿي.

انهيءَ چيف سيڪريٽري 14 مهينن جي مختصر عرصي ۾ صوبي ۾ ڪيترين ئي تبديليون آڻي ڇڏيون آهن.

1. تبديلي تحت شروعات ڪرڻ
2. ڪمرا پرائمري اسڪول کان 6 ڪمرن واري اسڪول ۾ مناسب ڊيسڪون، پينٽ ٿيل ديوارون، لائبريريون، آئي ٽي جون سهولتون ۾ سڀ کان اهم صحتمند لنچ جو انتظام هو. جيئن ته ان محسوس ڪيو ته ڪيترن ٻارڙن جي نشو نما رُڪجي وئي آهي. ان شاگردن جي اکين جي ٽيسٽ ڪرائڻ ۾ پڻ ڪردار ادا ڪيو ۾ معلوم ٿيو ته 20 سيڪڙو شاگردن جي اکين جي روشني گهٽجي وئي آهي ۾ ڪين اکين جون مفت عينڪون فراهم ڪيون ويون. اهو سڀ ڪجهه سندس ذاتي مصروفيتن سبب ٿيو، جنهن ۾ سندس دوستن، مخير حضرات ۾ ايل ايل ايم ايس انتظاميا جو سهڪار شامل هو.

چيف سيڪريٽري گلگت بلتستان سان ملاقات

2). ايل يو ايم ايس پنهنجن استادن کي شاگردن جي تربيت لاءِ موڪليو، جيڪو توسيع ٿيل پرائمري اسڪولن لاءِ پڻ ضروري آهي.
3). سپني سرڪاري اسڪولن جي بهتري ۽ اسڪولن ۾ ٽوائلٽس جي فراهمي.
4). انهن سپني ڪنيل قدمن وسيلي اسڪولن ۾ داخلا 20 سيڪڙو کان 30 سيڪڙو ۽ حاضري 90 سيڪڙو تائين وڌي وئي آهي.
5). هن ۽ سندس ٽيم پاران ڪيترن ئي ٻين ترقياتي منصوبن کي شروع ڪيو ويو آهي.

سندس آفيس مان اسان راڪاپوشي ويو اسپاٽ لاءِ روانا ٿياسين، رستي ۾ فوزيه سڄي ٽيم لاءِ مقامي پيزا شاپس مان اسنيڪ خريد ڪيو، جيڪي اسان راڪاپوشي ويو اسپاٽ تي کاڌو. هن وڻندڙ نظاري ۾ ماني کائڻ جو لطف لفظن ۾ بيان نہ ٿو ڪري سگهجي ۽ جڏهن بہ ياد ڪيو ويندو تہ هڪ تاريخي دعوت تصور ٿيندي.

ان کان پوءِ غلڪين وادي جي سير لاءِ وياسين جتي آغا خان 1986ع ۾ هڪ خوبصورت عمارت ٺاهي هئي.

اتان جي ٽن (03) ڳوٺن ۾ خواندگي جي شرح 100 سيڪڙو هئي، 1300 فردن مان 14 ماڻهو پرڏيهہ ۾ پڙهي رهيا هئا، اسڪول اچڻ لاءِ ڇوڪرين کي ان حد تائين پهچڻ لاءِ گليشيئر پار ڪرڻو پوندو آهي. هتي آءِ يو سي اين هڪ پراڻي گهر جي بحالي جو منصوبو ٺاهيندو آهي، جيڪو آخرڪار هڪ سياحتي ماڳ هوندو، جنهن مان ڳوٺ وارن کي سندن آمدني ۾ اضافي ڪرڻ لاءِ مدد ملندي. اهو هنڌ هڪ پيالي وانگر آهي جنهن جي چوڌاري ميوي جا وڻ آهن، پوءِ چانورن جي پوک ۽ آخر ۾ واٽر چينل جيڪي گليشيئرن مان پاڻي آڻين ٿا. هتي اسان کي مقامي ماڻهن ذائقي واري ماني ڏني ۽ پنهنجي سرگرمين جو مختصر دستاويزي رڪارڊ پيش ڪيو.

ان کان پوءِ اسان "گليشيئر بريز ان" گهمڻ لاءِ وياسين، جنهن ۾ ڪافي جي گرم پيالي سان گڏ بهترين اخروٽ ۽ خوبانيوارو ڪيڪ پيش ڪيو ويو ٿو، جيڪو واقعي هن دنيا جو تمام گهڻو ذائقيدار هو. ڇاڪاڻ تہ اسان پاسو ڪونز ۽ پاسو گليشيئرز جي تمام ويجهو هيون، جنهن ۾ جبل جي چوٽيءَ سان گڏوگڏ وهندڙ هڪ درياهہ آهي. ريسٽورنٽ تي ۽ ان جبل جي وچ ۾ اسان کي "ياڪ برگر" ريسٽورنٽ ڏانهن ويندڙ گاڏين جي هڪ

گليشيئر وارو پاسو

ڊگهي قطار نظر آئي.

واپسي تي اسان عطا آباد ڍنڍ تي جيڪا گوجال جي علائقي ۾ واقع هئي اتي ويٺا سين، اهو جنوري 2010ع ۾ عطا آباد ۾ هڪ وڏي لينڊ سلائيڊ ٿيڻ سبب ٺهيل هو، جتي توهان واضح طور تي انساني سرگرمين کي ڏسي سگهو ٿا، جنهن سبب ٻيڙين جي رواني جي ڪري قديمي نيرو پاڻي ڳاڙهي رنگ ۾ تبديل ٿي ررهيو آهي.

اهو نظارو توهان جي ڪرنگهي جي هڏي ۾ لرزش پيدا ڪندو آهي، ڇاڪاڻ تہ توهان وڻن جي چوٽي ۽ بجلي جي پولن کي توهان پاڻي هيٺ ٻڏندي ڏسي سگهو ٿا.

غلڪين وادي ۾ نماز وارو علائقو ۽ ڪميونٽي سينٽر

عطا آباد ڊيم _ توھان پاڻي جي رنگن ۾ واضح فرق سان انساني سرگرمين جي تباھي کي ڏسي سگھو ٿا.

ان جو چوڻ آھي تہ ماڻھن کي خطري جو اطلاع ملي چڪ ھو ۽ انھن مان گھڻا محفوظ ھنڌن ڏانھن ھليا ويا ھئا، پر ھڪ خاندان پوئتي رھجي ويو، چاڪاڻ تہ اتي شادي ھئي ۽ افسوس جي ڳالھہ آھي تہ اٽڪل 15 ماڻھو زنده دفن ٿي ويا.

ھتان اسان واپس راڪاپوشي مارڪيٽ پھتاسين، جتي ٽيم مقامي قيمتي پٿرن، مقامي گاؤنز، چترالي ٽوپين، خشڪ چيري، شھتوت ۽ زردالو جي تمام گھڻي خريداري ڪئي.

جيسيتائين ائين ٿي چڪو ھو، اسان محسوس ڪيو تہ ھاڻي گھڻي دير ٿي چڪي ھئي، ڇاڪاڻ تہ واپسي واري سفر ۾ گھٽ ۾ گھٽ ڏيڍ ڪلاڪ لڳندو ۽ اسان کي ٻئي ڏينھن اسڪردو کان واپسي لاءِ فلائيٽ وٺڻي ھئي. سو مون پنھنجي ڏيءَ سان گڏجي چيما صاحب سان گڏ ھوٽل واپس وڃڻ جو فيصلو ڪيو. باقي ٽيم خاص ٽرائوٽ کيڏڻ لاءِ وئي ۽ دير سان موٽي آئي.

ٻئي ڏينھن صبح جو 5:30 وڳي اسان اسڪردو لاءِ روانا ٿياسين ۽ درياھہ جي ڪناري سان جبلن جي قطار ۾ ڪيتريون ئي بارودي سرون ڏسي صبح جو 9:00 ۽ پوءِ 12:45 منٽن تي اسلام آباد پھتاسين.

پاڪستان ۾ 36 نيشنل پارڪ آھن، جن مان 25 لاڳاپيل صوبائي حڪومتن جي ماتحت آھن. رڳو ڪجھہ آءِ يو سي اين جي تحفظ ھيٺ آھن.

حياتياتي زندگين جي تحفظ ۾ انھن جي اھميت بابت وڌيڪ آگاھي جي ڪري 1993ع ۽ 2005ع جي وچ ۾ 10 نيشنل پارڪ قائم ڪيا ويا.

جديد حفاظتي طريقيڪار مطابق، قدرتي پارڪ ھڪ محفوظ علائقو آھي، جنھن کي حڪومت طرفان اقدرتي رھائش گاھہ ۾ نباتات، جانورن جي تحفظ لاءِ مخصوص ڪيو آھي. اھا تحقيق، تعليم ۽ تفريح لاءِ عوام تائين رسائي آھي. عوامي استعمال کي ھٿي وٺرائڻ لاءِ روڊن ۽ ريسٽ ھائوسن جي تعمير جي اجازت ڏني وئي آھي. انھن علائقن ۾ ھٿيارن جي استعمال، جھنگلي جيوت جي آلودگي تي پابندي لڳل آھي. سڀ کان پراڻو پارڪ بھاولپور ۾ لال سوھانہ آھي، جيڪو 1972ع ۾ تعمير ڪيو ويو.

بلين ٽري سونامي

غلڪن وادي جي ميمبرن سان گڏ فوٽوگرافي

هڪ شهري جو ڪيس (ڪراچي ۾ سرڪاري بيوروڪريسي)

ڪراچي جو بنيادي ڍانچو بحران نہ رڳو فنڊنگ جي کوٽ، پر سمورن ذميوار حڪومتي ادارن جي وسيع تر بي حسي جي ڪري نهايت ئي خطرناڪ موڙ تي پهچي چڪو آهي.

انهيءَ لاپرواهي جو هڪ مثال بلوچ ڪالوني ۾ نيشنل بينڪ آف پاڪستان شهيد ملت برانچ ۽ شاهراه فيصل تي بلوچ ڪالوني فلاءِ اوور پرسان سروس روڊ جي خراب حالت آهي.

مسئلن ڪي حل لاءِ ڪراچي جي هڪ نظرانداز ڪيل رهائشي علائقي جي نشاندهي ڪئي وئي آهي. هتي خاص ڪري ڳٽتين جي بہ نشاندهي ڪئي وئي آهي:

1. چوڪڊ اسٽار ڊرين (هنڌ: بلوچ ڪالوني کان ٽيپو سلطان روڊ. زيرانتظام ڪي ايم سي):

❖ برسات جي پاڻي وارين نالن ۾ رڪاوٽن سان امڪاني ٻوڏ ۽ نيڪال جي مسئلن جو خطرو آهي. (زيرر انتظام ڪي ايم سي)

برسات وارن نالن جا ڪيترائي حصا لڪيل آهن، جن مان امڪاني خطرا پيدا ٿي رهيا آهن.

(زيرانتظام ڪي ايم سي)

2. چوڪڊ گٽرن جي نيڪال جون لائينون (ڪي ڊبليو ايس بي جي زيرانتظام):

❖ سيوريج لائينن کي نظرانداز ڪيو ويو آهي، جنهن جي نتيجي ۾ نقصان، پاڻي جي وهڻ پاڻي سان لاڳاپيل مسئلا پيدا ٿين ٿا. (ڪي ڊبليو ايس بي پاران انتظام)

3. روڊن تي ڪڏاءِ سروس روڊن ۾ رڪاوٽ (ڪي ڊبليو ايس بي/ لوڪل گورنمينٽ پاران انتظام ڪيل):

❖ برساتي نالن جي بندش سبب روڊن ۾ ڪڏا پئجي ويا آهن. نالن، گٽرن ۽ ٽريفڪ جي رواني متاثر.

سروس روڊ تي ڪڏن ۽ ڪيچڙ سبب رڪاوٽ بڻيل آهي، جنهن سبب حفاظتي خدشا پيدا ٿي رهيا آهن ۽ ٽريفڪ ۾ خلل پئجي رهيو آهي.

داخل ڪرايل شڪايتن ۽ ان کان پوءِ مختلف ميونسپل جي کاتن ۽ لوڪل گورنمينٽ سان گڏ فالواپ جا تفصيل هيٺ ڏجن ٿا:

ڪراچي ميٽروپوليٽن ڪارپوريشن (ڪي ايم سي)

هن نازڪ مسئلن کي حل ڪرڻ لاءِ 21 ڊسمبر 2022ع تي ايڊمنسٽريٽر ڪي ايم سي، ڪمشنر ڪراچي، ڊي سي ايسٽ، ايڊمنسٽريٽر ڊي ايم سي ايسٽ، ۽ سينيئر ڊائريڪٽر ميونسپل سروسز سميت اهم آفيسرن جي آفيسن ۾ شڪايت داخل ڪرڻ سميت شڪايتي خط موڪليا ويا.

افسوس جي ڳالهہ اها آهي تہ ڄاڻايل مسئلن کي حل ڪرڻ لاءِ ڪو بہ جواب ناهي ڏنو ويو. ساڳئي اختيارين کي 14 فيبروري 2023 تي شڪايت ڪئي وئي، پر بار بار ڪوششن باوجود ڪو بہ جواب ناهي مليو. 6 مارچ 2023ع تي جدوجهد جاري رهي، لڳاتار ڪيل اپيل تحت هڪ ٻي شڪايت لاڳاپيل اختيارين کي ڏئي ان جو ازالو ڪرڻ جي گذارش ڪئي وئي.

بدقسمتيءَ سان ڪو بہ اهڙو قدم نہ کنيو ويو، جنهن جي ڪري مسئلا حل ٿيڻ بدران رهجي ويا.

ڪراچي واٽر اينڊ سيوريج بورڊ (ڪي ڊبليو ايس بي)

مايوسي جي ڳالهه اها آهي ته ڪيترن ئي موقعن تي ڪراچي واٽر اينڊ سيوريج بورڊ (KWSB) کي شڪايتي خط موڪلڻ باوجود ان تي ڪا به ڪارروائي نه ڪئي وئي.

ناضابطا طور تي 14 ڊسمبر 2022 تي ريفرنس نمبر 7218، 22 ڊسمبر 2022 تي 7451 ۽ 30 مارچ 2023 تي 9424 تي ايگزيڪيوٽو انجنيئر، ڪراچي ڊويزن سول_I، بلاڪ_بي، نائون ميل ڪارساز، شاهراهه فيصل، نزد عوامي مرڪز، ڪراچي جي آفيسن ڏانهن موڪليا ويا هئا. لڳاتار فالو اپ جي باوجود انهن مسئلن تي اڳيرائي نه ٿيڻ تي تمام گهڻي مايوسي ٿي آهي.

سنڌ جو وڏو وزير

اسان جون شڪايتون حل ڪرڻ لاءِ وزيراعليٰ سنڌ پاران مداخلت ڪرڻ وارين درخواست ڏيڻ باوجود سنڌس آفيس مان پڻ مايوسي ٿي آهي. اهڙي مايوسي واري حالت ۾ اپريل 2023 ۾ سرڪاري پورٽل (HTTPS://CM.SINDH.GOV.PK/COMPLAINT) ذريعي هڪ آن لائن شڪايتي فارم جمع ڪرايو ويو. پر شروعاتي طور تي مايوسي ٿي ۽ ڪا به موٽ نه ملي، پراوچتو 2 مئي تي چيف سيڪريٽري هائوس پاران سنڌ جي وڏي وزير کي هارڊ ڪاپي ليٽر موڪليو ويو. ايسيتائين جو اها سڌي اپيل به بي جواب ٿي وئي، جنهن اسان کي اهو تاثر ڏنو ته سنڌ جي وڏي وزير جي آفيس ڪراچي واسين جي ڳڻتين کي مڪمل طور تي نظرانداز ڪري رهي آهي.

گورنر هائوس، سنڌ

2 مئي 2023ع تي گورنر هائوس ڏانهن موڪليل شڪايت تي جناب اشرف قريشي (رابطو: 2203994_ 0300) کان غير متوقع جواب مليو ۽ مسئلو حل ڪرڻ جي يقين ڏيارڻ باوجود کي ايم سي ۽ کي ڊبليو ايس بي جي بي حسي واري روش گورنر هائوس کي به بي وس بڻائي ڇڏيو. بدقسمتي سان ڪا به ڪارروائي نه ڪئي وئي.

گورنر هائوس پاران ڪيل ڪوشش جي باوجود مسئلن کي حل ڪرڻ ۽ ان تي ضابطو آڻڻ ۾ ناڪام رهيو، خاص ڪري آفيسر شاهي جي حوالي سان شڪايتي سيل جو وجود غير موثر نظر اچي رهيو آهي. اهو سوال اهڙي ميڪانيزم جي افاديت تي سوال اٿاري ٿو.

مقامي اٿارٽي

يونين ڪائونسل ۽ ٽائون چيئرمين سان به رابطو ڪيو ويو. خط ٻنهي ڏانهن موڪليا ويا:

مسٽر فرحان غني، ٽائون چيئرمين، جمشيد ٽائون، ڪراچي ڏانهن 28 سيپٽمبر 2023ع تي حوالو نمبر: 028 تحت 4 خط موڪليا ويا.

چيئرمين، يونين ڪميٽي 2، چنيسر ٽائون، ضلعي اوڀر، ڪراچي ڏانهن موڪليل خط جو حوالو: 35، 36، 37، 38 _ تاريخ 28 سيپٽمبر 2023ع تي وصول ٿيو.

افسوس ته مٿين آفيسرن مان ڪنهن به جواب نه ڏنو. ٽائون چيئرمين جو تعلق پيپلز پارٽي سان آهي ۽ يونين ڪميٽي 2 جي چيئرمين جو تعلق جماعت اسلامي سان آهي، پر ٻنهي هڪجهڙي لاتعلقي جو مظاهرو ڪيو، ڳڻتين کي تسليم ڪرڻ يا ان جو جواب ڏيڻ به مناسب نه سمجهيو ويو.

مرتضيٰ وهاب صاحب

محترم فياض چاچڙ جنهن کي مرتضيٰ وهاب جو ويجهو سمجهيو ويندو آهي، ان سان 8 جولاءِ 2023 تي فون نمبر 0333_7164657 تي رابطو ٿيو. ڪيترن ئي مهينن جي پيروي ڪرڻ ۽ يقين ڏيارڻ باوجود ڪا به ڪارروائي نه ڪئي وئي.

هڪ باضابطه خط محترم مرتضيٰ وهاب کي فالو اپ واٽس اپ ميسيج ۽ سنڌس موبائيل نمبر: 0333_2349631 تي سان موڪلي ڪيس مڪمل آگاهي ڏني وئي، بدقسمتي سان ڪو به قابل عمل قدم نه کنيو ويو ۽ نه ئي ان جو جواب ڏنو ويو. اهڙي طرح ميئر ڪراچي عوامي رابطا مهم هلائي ٿو پر لڳي ٿو ته هن وٽ حقيقي مسئلن جي حل لاءِ وقت ئي ناهي.

سنڌ جو صوبائي محتسب

سنڌ جي صوبائي محتسب جي آفيس ۾ هڪ رسمي شڪايت (حوالو:2415) داخل ڪئي وئي، ۽ اهو ظاهر ٿيئي ٿو ته اهو صوبي ۾ هڪ معروف ادارو آهي جيڪو شهرين جي مسئلن جي حل لاءِ حقيقي طور تي مظاهرو ڪري ٿو. خاص ڪري ريجنل ڊائريڪٽر سيد فرخ حبيب ذاتي طور تي سائيٽ جو دورو ڪيو ۽ مسئلي جي سنگيني تي زور ڏنو.

بهرحال، هڪ چيلينج باقي آهي، جيئن بيوروڪريسي محتسب جي مداخلتن جي باري ۾ نسبتاً لاتعلق نظر اچي ٿي، اڪثر خطن کي نظرانداز ڪيو وڃي ٿو. جيسيتائين ڪيترائي نوٽيس جاري نه ٿيا ڪيا وڃن. اعليٰ حڪام (گريڊ 18 ۽ ان کان مٿي) کي حاضر ٿيڻ لاءِ محتسب جي هدايت باوجود جونيئر اهلڪارن کي اڪثر طور تي موڪليو ويندو آهي. ڪي ڊبليو ايس بي جي معاملن ۾، هڪ جونيئر شخص مسٽر علي (رابطي: 3158536-0341) پاران عذر پيش ڪيو ويو.

محتسب پاران ڪي ايم سي کي موڪليل ڪيترن ئي نوٽيسن کان پوءِ 13 ڊسمبر 2023ع تي هڪ اڳيرائي ٿي، جڏهن ته ڪي ايم سي ورڪس اينڊ سروسز جي ٽن نمائندن آخرڪار اجلاس ۾ شرڪت ڪئي.

محتسب جي دباءَ هيٺ هنن واقعي واري هنڌ جو دورو ڪيو ۽ سروس روڊ تي ڪڏن جي ڪري مسئلن جو شڪار ٿيو اهي، اهي ڪجهه ڪيچڙ کي صاف ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿيا، جنهن سان اهي روڊ ظاهر ڪرڻ جي قابل ٿيا. ان هوندي برساتي نالو بدستور بند آهي ۽ سيوريج لائينون خسته حال آهن ۽ انهن ۾ رڪاوٽ آهي.

هن وقت حڪومتي ادارا پي سي ون جي منظوري ۾ دير جي دعويٰ ڪري رهيا آهن. اليڪشن ڪمشنر آف پاڪستان پاران ترقياتي ڪمن تي پابندي کي سموارا ڪم روڪڻ جو سبب قرار ڏئي رهيا آهن. (عجب جي ڳالهه اها آهي ته فرحان غني جي ميڊيا ٽيم لڳاتار ان علائقي ۾ هلندڙ ترقياتي ڪمن جي واکاڻ ڪندي آهي جتي پيپلز پارٽي جو اميدوار اليڪشن وڙهندو.)

برساتي نالن جي صفائي، ڪي ايم سي جي هڪ اهم ذميواري، سرمائي جي بجيٽ جي ضرورت ناهي. اهڙي طرح KWSB پاران سيوريج لائينن جي سار سنڀال لاءِ ڪنهن خاص سرمائي مختص ڪرڻ جي ضرورت ناهي. جنهن سان لڳي ٿو ته انهن ڪاتن پاران هڪ عذرو انگرئي لڳ ٿو.

ستم ظريفي اها آهي ته آصف علي زرداري ڪراچي جي ترقيءَ جون ڳالهيون ڪري رهيو آهي. پر پيپلز پارٽيءَ جي حڪومت ۾ سنڌ جو شهر هڪ ڳوٺ جهڙو نظر اچي ٿو. اهم ادارا يعني ڪي ڊبليو ايس بي ۽ ڪي ايم سي شهرين کي گهربل اهم مسئلن تي لاتعلقي جو مظاهرو ڪن ٿا.

HTTPS://WWW.DAWN.COM/NEWS/1790784

ڪراچي جيڪو ڪنهن زماني ۾ هلچل مچائيندڙ شهر هو، اهو شهر اڄڪلهه هڪ زنده خوابن ۾ تبديل ٿي ويو آهي. جنهن جون گهٽيون گندگي ۽ غلاظت سان ڀريل، ان جون گهٽيون شهري ايجنسين، بيورو ڪريٽس ۽ مقامي حڪومت جي مڪمل بيحسي جو ظاهري طور تي ثبوت آهن. عوام جو اهو فرض شناس خادم انهن ئي ماڻهن جي حفاظت ڪري رهيو آهي، جن جي حفاظت جو انهن قسم کنيو هو.

اهو صرف تڪليفده وارو ناهي، پر اهو اسان جي وقار صحت، اسان جي زندگين تي حملو آهي. جڏهن ته بيوروڪريٽس ۽ سياستدانن ۾ ٽڪراءَ سبب ڪراچي جا شهري تڪليفن کي منهن ڏئي رهيا آهن.

ڪراچي جو ٽيڪس سانحو

پروفيسر ڊاڪٽر نعمان احمد

اسان جا بلدياتي ادارا آمدني کان محروم آهن. ڪراچي ميٽروپوليٽن ڪارپوريشن (KMC) هجي، ٽائون هجن يا يونين ڪميٽيون، انهن ادارن جو مسئلو هڪجهڙو آهي.

ماليات کي مستحڪم ڪرڻ لاءِ ڪي ايم سي ڪجھ وقت کان ميونسپل يوٽيلٽي چارجز ۽ ٽيڪسز (MUCT) جي نفاذ تي عمل ڪري رهي آهي. ڪراچي ۾ ميونسپل يوٽيلٽي چارجز اينڊ ٽيڪسز (MUCT) گڏ ڪرڻ جو فيصلو اجا تائين ڪو ٺوس شڪل اختيار نہ ڪري سگھيو آهي.

ڪيترائي هفتا اڳ، ميئر ڪراچي اليڪٽرڪ (KA) کي هن ٽيڪس گڏ ڪرڻ لاءِ شامل ڪرڻ جي خيال سان اڳتي وڌڻ لاءِ سٽي ڪائونسل مان هڪ نهراءِ پاس ڪرائڻ ۾ ڪامياب ٿيو. معاملو سنڌ هاءِ ڪورٽ ۾ پهچي ويو آهي. مخالف ڌر طرفان مختلف حلقن خاص ڪري سٽي ڪائونسل ۾ سخت مخالفت ڪئي وئي آهي.

عام ماڻهن سان ٿيل ڳالهہ ٻولهہ واضع ڪري ٿي تہ موجوده معاشي بدحالي ۽ مايوس ڪندڙ صورتحال ۾ نئين ليوي لاڳو ڪرڻ جو مناسب وقت ناهي، شهري اڳ ۾ ئي بجلي جي بندش ۽ پاڻي ۽ نيڪال جي سهولتن جي خراب سطح تي پهچڻ سبب سخت پريشانين جو شڪار آهن.

سراسري طور تي مهانگائي، جيڪا 2023ع دوران 40 سيڪڙو تائين رهڻ جو امڪان آهي، انهيءَ عام ماڻهن جي زندگين کي مفلوج بڻائي ڇڏيو آهي. اهو دليل ڏنو ويو آهي تہ عام ماڻهو تي هڪ ٻيو مالي بار وجهڻ سراسر ناانصافي آهي.

ميونسپل يوٽيلٽي چارجز جي لاڳو ٿيڻ سان شهر کي ”آهي“ ۽ ”ناهي“ ۾ ورهائڻ جو امڪان آهي.

ڪي ايم سي جي ناقص ڪارڪردگي تي ماڻهو ڪيترن ئي محاذن تي تنقيد بہ ڪن ٿا. مثال طور، سڀ کان اهم سار سنڀال جي ڪمن کي انجام ڏيڻ لاءِ ڪا بہ مداخلت نہ ڪئي وئي آهي جيڪا ميٽروپوليس جي ضرورت آهي. اهي مڪمل طور تي يا جزوي طور تي روڊ، رستا، گهٽيون، واٽر مين، ڊرينيج چينلز، سيوريج لائينون، سولڊ ويسٽ مئنيجمينٽ سائيٽس، فوٽ پاٿ، پيادلن جا پل، قدرتي واٽر چينل (ڊرين)، ٽريفڪ سگنل، گرين بيلٽ، پل ۽ ضروري شهري انفراسٽرڪچر جا ٻيا حصا آهن. جڏهن تہ ڪجهہ ڪم ٻين شهري ادارن جي ڪنٽرول هيٺ اچن ٿا، ڪي ايم سي کي ميٽرو پوليس جو سڀ کان وڏو چونڊيل ميونسپل فورم سمجهيو وڃي ٿو.

اسان جا ماڻهو گهٽ ڪري ٽيڪس ۽ يوٽيلٽي چارجز جي ڪري پريشان رهن ٿا. انتظاميا طرفان شهرين، ادارن يا ٻنهي تي ڪجھ شرطن جي پورائي لاءِ ٽيڪس لڳايو ويندو آهي. پراپرٽي ٽيڪس غير منقول ملڪيت جي مالڪن کان گڏ ڪيو ويندو آهي ۽ موٽر وهيڪل ٽيڪس مخصوص ڪيٽيگرين ۾ گاڏين جي استعمال ڪندڙن کان گڏ ڪيو ويندو آهي. هر ڪيٽيگري واضح طور تي استعمال ڪندڙ گروپن جي شموليت ۽ خارج ڪرڻ کي انهن جي لاڳاپيل خاصيتن جي مطابق بيان ڪري ٿو.

اهم ڳالهہ اها آهي تہ ڪي ايم سي عوامي سامان جي هڪ حصي تي ٽيڪس لڳايو آهي، جيڪا بغير ڪنهن رڪاوٽ جي سڀني لاءِ آزاديءَ سان دستياب هجڻ گهرجي. بهتر ماحول عوام جو هڪ پراڻو حق آهي. اهو دليل هن حقيقت مان نڪتل آهي تہ شهري قومي خزاني ۾ سڌي ۽ اڻ سڌي طرح ٽيڪس جو سڀ کان وڏو حصو ادا ڪن ٿا. اهڙيءَ طرح هڪ بهتر ماحول ۽ لاڳاپيل انفراسٽرڪچر حق جو معاملو بڻجي وڃي ٿو.

اسان جي صوبائي ۽ مقامي انتظاميا مالي وسيلن جي کوٽ جي شڪايت ڪنديون آهن. 2010ع ۾ 18هين آئيني ترميم جي منظوري کانپوءِ قومي مالياتي ڪميشن جي ايوارڊ ۾ صوبن جو حصو تمام گهڻو وڌي ويو آهي.

هر سال اربين رپيا صوبائي خزاني ۾ منتقل ٿيندا آهن. سنڌ ۾ آڪٽراءِ ۽ ٻين ٽيڪسن جي خاتمي بعد سنڌ صوبي کي گهٽي رقم ملي ٿي. جيئن تہ ڪراچي صوبي جي هڪ ٽين کان وڌيڪ آبادي تي مشتمل آهي، ان ڪري فرض ڪيو پيو وڃي تہ شهري انفراسٽرڪچر ۽ لاڳاپيل ضرورتن کي پورو ڪرڻ لاءِ هڪ تناسب واري رقم مختص ڪئي ويندي، پر ان بابت ڪجھ بہ ناهي ڪيو ويو.

افسوس جي ڳالهہ اها آهي تہ صوبائي مالياتي ڪميشن، جيڪا صوبي جي ضلعن کي فنڊز مختص ڪرڻ ۽ ورهائڻ جو ذميوار ادارو آهي، گهڻي حد تائين غير فعال رهيو.

ڪراچي ريئل اسٽيٽ ڊولپمينٽ پڻ اهم آهي، ٽيڪس روينيو ۾ اربين جو اضافو ٿيو آهي. جڏهن تہ، شهر صرف 2 بلين يا ان کان وڌيڪ اهم ٽيڪس فارم ۾ گڏ ڪري ٿو.

پراپرٽي ٽيڪس بنيادي ٽيڪسن مان هڪ آهي جيڪو شهري ۽ ڏيلهي شهري ملڪيت جي مالڪن تي لڳايو ويو آهي جيڪي سڌي طرح سيڙپڪاري مان فائدو حاصل ڪري رهيا آهن ۽ مختلف عنصرن جي ڪري انهن جي ملڪيت جي عام قيمت ۾ اضافو ٿي رهيا آهن.

اهڙي طرح شهر ۾ روزانو 900 کان وڌيڪ ڪارون/ٻيون فور ويلر گاڏيون ۽ 1000 کان وڌيڪ موٽر سائيڪلون رجسٽرڊ ٿيڻ جي باوجود موٽر وهيڪل ٽيڪس ذريعي 8.5 بلين رپيا گڏ ڪيا ويا آهن.

جيڪڏهن ڪي ايم سي کي MUCTگڏ ڪرڻ جي اجازت ملي ته ٻيا به ڪيترائي چئلينج سامهون ايندا. اهو مشاهدو ڪيو ويو آهي ته ايم يو سي ٽي ممڪن آهي ته شهر کي "ٿيڻ" ۽ "نه ٿيڻ " ۾ ورهايو وڃي. اپر ۽ وچين آمدني وارا علائقا، تجارتي علائقا ۽ پوش علائقن ۾ ليوي ۽ ٻين نتيجن جي خرچن جو اثر هيٺ هوندا.

غير منظم ٿيل علائقا، گهٽ آمدني وارم محلن توڙي شهري علائقن کي آخرڪار سندن قسمت تي ڇڏيو ويندو. ٽيڪس ڏيندڙن جو دٻاءُ گهٽ مراعات يافته هندن تي عوامي بنيادي ڍانچي جي خرچن جي اجازت نه ڏيندو. پر گهٽ لاڳاپيل منصوبا پراڻي تناظر جي چوڌاري ترقي ڪندا وڌيڪ نظر اچن ٿا. اها اڳ ۾ ئي هڪ مشهور حقيقت آهي ته روڊ ۽ هاء ويز گهٽ آمدني وارن علائقن کي ٿورو فائدو پهتو آهي.

وڌيڪ ائين ته، عدالتي تڪرار پڻ هڪ مسئلو آهي. جنهن کي هموار ڪرڻ جي ضرورت آهي. ڪي ايم سي جي ڪنٽرول هيٺ نه رهندڙ پرپاسي جا رهواسي مختلف فارميٽ ذريعي خدمتون حاصل ڪندا رهندا، جڏهن ته ميونسپل حدن ۾ رهندڙ ماڻهو ليوي جي ادائيگي جو بار کڻندا.

نون شين کي گراهڪن جي فطرت ۽ پيماني تي غور ڪرڻ گهرجي. مثال طور، روڊ جي استعمال جي قيمتن جو جائزو وٺڻ گهرجي، ۽ ممڪن آهي ته روڊ ڊولپمينٽ اسڪيمون جيڪي تازو ٺاهيا ويا آهن. پيادل هلڻ وارن يا ملڪيت جي مالڪن کي موٽرسائيڪل وارا فائدا وصول نه ڪرڻ گهرجن.

اهو ڏسي سگهجي ٿو ته سيڙپڪاري جو وڏو حصو روڊن، ايڪسپريس وين، فلائي اوور، انٽرچينج ۽ بائي پاسز تي خرچ ڪيو ويندو آهي. اڪثر صورتن ۾، روڊ جي وسيع ڪرڻ جي اسڪيمن پيادلن کي سندن بنيادي حق کان محروم ڪري ڇڏيو آهي. پيادلن جي ڪراسنگ ناياب آهن. ٽريفڪ جي تيز رفتار روڊ پار ڪرڻ انتهائي خطرناڪ بڻائي ڇڏيو آهي.

شهر ۾ سالڊ ويسٽ مئنيجمينٽ جي صورتحال نهايت ئي خراب آهي. جڏهن ته ڪانٽريڪٽي پيچيدگين هن سروس کي پرڏيهي فرم جي شموليت جي اجازت نه ڏني آهي، ان حوالي سان ڪي ايم سي جي موجوده ڪارڪردگي گهربل معيار کان تمام گهٽ آهي.

اسان جي ميونسپل ايجنسيون گهٽ آمدني جي شڪايت ڪن ٿيون. اها حقيقت موجوده ليويز جي مجموعي جو جائزو وٺڻ جي قابل آهي. شهر ۾ ملڪيت جي ٽيڪس جي لحاظ کان آمدني پيدا ڪرڻ جي تمام گهٽي صلاحيت آهي. ملڪيت جي قدرن کي سمجهڻ ۽ گڏ ڪرڻ وارا ناقص طريقيڪار رکيو به آهن.

شهر ۾ پاڻي جي فراهمي لڳ ڀڳ مفت آهي انهن لاءِ جيڪي پائپ مان حاصل ڪن ٿا يا جيڪي غير رسمي ذريعن ذريعي حاصل ڪن ٿا. جيتوڻيڪ واٽر چارجز جي وصولي ۾ بهتري آئي آهي پر اها اڃا تائين 60 سيڪڙو صارفين کان گهٽ آهي. ان جي برعڪس، صارفين جو هڪ وڏو تعداد تمام قيمتي واٽر ٽينڪرن ذريعي حاصل ڪري ٿو.

ڪارن ۽ موٽرسائيڪلن تي موٽر وهيڪل ٽيڪس کي موثر انداز ۾ ڪٺو ۽ گڏ ڪرڻ لاءِ ڪا به نگراني ناهي، جنهن جو تعداد هاڻي لکن ۾ آهي. اهي موٽر گاڏين جي ٽيڪس سان لاڳاپيل آمدني جو هڪ حقيقي ذريعو آهن. خالي پلاٽن تي غير استعمال جي في هڪ ٻيو معاملو آهي جنهن کي منطقي انجام تائين پهچائي سگهجي ٿو.

ڏکڻ ايشيا جي ٻين شهرن مان سبق سکي سگهجي ٿو. مثال طور، ڍاڪا پنهنجي آمدني جو 70 سيڪڙو پنهنجي ذريعن مان پيدا ڪري ٿو. باقي ٻين سرڪاري گرانٽس ۽ ٻين اختيارن مان اچي ٿو.

ڪي ايم سي کي ميونسپل چارجز جي تصور ۽ درخواست تي نظرثاني ڪرڻ گهرجي. متاثرين ۽ متاثرين جي بنياد تي نئون ٽيڪس تجويز ڪيو وڃي. فائدو حاصل ڪرڻ وارن کي سيڙپڪاري جي لاڳت ۾ حصيدار ڪرڻ گهرجي.

بنيادي ڍانچي جي لحاظ کان گهٽ ترقي يافته جڳهن لاءِ مناسب رقم مختص ڪئي وڃي. غريب علائقن ۾ عوامي خرچن کي منظم ڪرڻ لاءِ هڪ ايڪوٽي فنڊ ٺاهي سگهجي ٿو.

هن قسم جا فنڊ گهٽ ترقي يافته سياق، سباق تيار ڪرڻ جي لا ڪيترن ئي علائقن مان جمع ڪيل ٽڪس جو هڪ خاص حصو ڪڍيو وڃي ٿو. انفراسٽرڪچر جي غير ضروري حصن کان علاوه، زير زمين نالن، نالن ۽ پائپ لائنن جي بحالي تي پڻ زور ڏيڻ گهرجي.

زميني حقيقتن جي سائنسي جائزي کان پوءِ ٽيرف ۽ چارجز جو شيڊول مقرر ڪيو وڃي. اسٽيڪ هولڊر جي شموليت پوري مشق ۾ اهم قدر شامل ڪري سگهي ٿي.

ڪاڏي وسيلي انسان جي جسم ۾ داخل ٿيندڙ پلاسٽڪ

عامره جاويد

اهڙي ڳالهه ته ”پلاسٽڪ جي آلودگي اسان جي سمنڊن کي تباهه ڪري رهي آهي“ جو پڙهندڙن تي ڪو خاص اثر نه ٿيو، پر اها خبر ته ”پلاسٽڪ فوڊ چين ذريعي اسان جي جسم ۾ داخل ٿي رهي آهي“ جنهن منهنجو ساهه سڪائي ڇڏيو ۽ ان بابت ڪجهه ڪرڻ لاءِ ارادو ڪيم.

اسان هڪ اهڙي مرحلي تي پهچي چڪا آهيون جتي پلاسٽڪ آلودگي دنيا لاءِ سڀ کان وڏو خطرو بڻجي چڪي آهي، جانورن ۽ انسانن جي بقا کي خطرو آهي. هڪ اندازي موجب هر سال 100 ملين کان وڌيڪ سامونڊي جانور سمنڊ ۾ پلاسٽڪ جي فضلي سبب مري وڃن ٿا ۽ دنيا جي سمنڊن ۾ لڳ ڀڳ 100 ملين ٽن پلاسٽڪ موجود آهي.

هر سال هزارين وهيل، پکي، ڪڇون ۽ ٻئي آبي جيوت پلاسٽڪ جي ٿيلهين جي آلودگي سبب سمنڊ اندر مري وڃن ٿا، ڇاڪاڻ ته اهي پلاسٽڪ جي ٿيلهين کي جيلي مڇي وانگر کاڌ خوراڪ سمجهي کائن ٿا. پلاسٽڪ جون ٿيلهيون هڪ ڀيرو جسم ۾ داخل ٿيڻ کان پوءِ هضم ٿيڻ جي قابل نه هونديون آهن ۽ نه وري جانورن جي جسم مان خارج ٿينديون آهن. ان ڪري اها آبي جيوت جي آنڊن ۾ رهي ٿي، جنهن ڪري هاضمي ۾ رڪاوٽ ٿئي ٿي ۽ موت جو سبب بڻجي ٿي. ان ڪري سمنڊ جي ڪڇن جي لڳ ڀڳ سڀني قسمن کي خطرو قرار ڏنو ويو آهي. انهن کي رهائش جي تباهي کي به منهن ڏيڻو پوي ٿو ڇاڪاڻ ته انهن جي آسپاس جي ساحلي هنڌ پلاسٽڪ سان ڀريل آهن ۽ اهي پلاسٽڪ ۽ ڪاڌي جي وچ ۾ فرق نه ٿا ڪري سگهن، ۽ جيڪي ڪجهه انهن جي ويجهو اچي ٿو، انهن کي کائي وڃن ٿا، جنهن جي ڪري اهي پلاسٽڪ کائڻ سان مري ويندا آهن. جڏهن ته جيڪي بچندا آهن اهي گهڻو ڪري جار يا مڇي مارڻ جي سامان وسيلي پڪڙجي پون ٿا.

جيڪڏهن اسان پنهنجي چوڌاري نظر وجهون ۽ پنهنجي ساحلن جي حالت جو جائزو وٺون ته اها ڳالهه اسان تي واضح ٿي وڃي ٿي ته هڪڙي ايجاد جنهن اسان جي ماحول کي سڀ کان وڌيڪ نقصان پهچايو آهي اهو پلاسٽڪ آهي. هي هڪ عالمي مسئلو آهي، پر حل ان کي مقامي سطح تي حل ڪرڻ ۾ آهي ڇو ته اهو هڪ سطح تي پهچي چڪو آهي جتي سخت قدمن جي فوري ضرورت آهي. جيڪڏهن اسان سمنڊ ۾ پلاسٽڪ جي وهڪري کي نه روڪيو ته 2050 تائين سمنڊ ۾ مڇين کان به وڌيڪ پلاسٽڪ ٿي ويندي.

پهريون قدم ان جي استعمال کي گهٽائڻ آهي ۽ ٻيو اهو آهي ته ان کي دريائن ۽ سمنڊن ۾ داخل ٿيڻ کان روڪيو وڃي جتان اهو اسان جي ڪاڌي ۾ اچي رهيو آهي. هڪ نئين تحقيق مان معلوم ٿيو آهي ته اسان جي سمنڊن ۾ 90 سيڪڙو کان وڌيڪ پلاسٽڪ ڏهن وڏن درياهن مان وهڻ وسيلي داخل ٿئي ٿي، جن مان اٺ ايشيا جي يانگزي، سنڌو، پيلو، هاءِ هي، گنگا، پرل، امر، ميڪونگ ۽ ٻه آفريڪا نيل آهن. ۽ نائجر. اهي درياءَ ڪمبوڊيا، لاوس، انڊيا ۽ پاڪستان ۾ آهن. اسان انهن دريائن کي ائين صاف ڪري سگهون ٿا جيئن اسان پنهنجي سمنڊن کي صاف ڪري سگهون ٿا. ان لاءِ اسان کي عوامي آگاهي جي پروگرامن جي ضرورت آهي ته جيئن اسان جي درياهن کي گندگي ۽ صنعتي ڪچري جي ڊمپنگ سائيٽن جي طور تي استعمال نه ڪيو وڃي.

سڀ کان وڌيڪ ضرورت ان ڳالهه جي آهي ته هڪ ئي استعمال ٿيندڙ پلاسٽڪ جي ٿيلهين ۽ اسٽرا، پليٽن، ڪپ وغيره جي تياري تي پابندي لڳائي وڃي.

اڪثر پلاسٽڪ جون بوتلون پوليٿيلين مان ٺاهيون وينديون آهن، جيڪو ٻيهر استعمال ڪرڻ جي قابل هوندو آهي، پر ان جو استعمال ان جي ري سائيڪلنگ جي گنجائش کان وڌيڪ،

هوندو آهي، جنهن جي نتيجي ۾ اهو سمنڊن ۾ داخل ٿيندو آهي، جنهن کي سڙڻ ۾ اٽڪل 1,000 سال لڳندا آهن. هڪ اندازي مطابق هر سال اٽڪل 4.1 ملين بوتلون پيدا ٿين ٿيون، جيڪي سڄي دنيا ۾ استعمال ٿين ٿيون.

جهازن ۽ پيڙين تي پلاسٽڪ جون بوتلون کڻڻ تي پابندي لڳائي وڃي. هڪ اندازي مطابق 13.5 ملين ٽن پلاسٽڪ هر سال اسان جي سمنڊن ۾ داخل ٿئي ٿي، جيڪا ساموندي زندگي استعمال ڪري ٿي. بيلجيم جي گينٽ يونيورسٽي جي سائنسدانن تازو معلوم ڪيو آهي ته جيڪي ماڻهو ساموندي کاڌو کائيندا آهن اهي هر سال پلاسٽڪ جا 10,000 ننڍڙا ٽڪرا کائيندا آهن. گذريل آگسٽ ۾ پلئموٽ يونيورسٽي جي هڪ مطالعي مان معلوم ٿيو ته پلاسٽڪ مڇين جي ٽئين حصي ۾ ملي ٿي، جهڙوڪ ڪوڊ، هيڊڪ، ميڪريل ۽ شيلفش، برطانيه ۾ پڪڙيل. زهريلا ڪيميائي مادا پلاسٽڪ مان ايندا آهن ۽ اسان جي رت ۽ جسم جي تقريبن سڀني حصن ۾ مليا آهن، **جيڪي ڪينسر، پيدائشي نقص، ڪمزور مدافعتي نظام، اندروني خلل ۽ ٻين بيمارين جو سبب بڻجن ٿا.** خوردبيني ذرات جيڪي اسان جي سيوريج سسٽم ۾ داخل ٿين ٿا، اهي گهڻو ڪري ڪاسميٽڪ وارين شين جهڙوڪ: اسڪرب، ماسڪ وغيره ۾ استعمال ٿيندا آهن، پر گهڻيون اعليٰ زنجيرون هاڻي نامياتي متبادل کي اختيار ڪري رهيون آهن، پر گهڻو ڪري اعليٰ قسم جون زنجيرون هاڻي نامياتي متبادل جي چونڊ ڪري رهيون آهن، پر جيڪي وڌيڪ سستا آهن، اهي استعمال ٿي رهيا آهن، هاي هاڻي به انهن جو استعمال ڪري رهيا آهن، ان لاءِ آگاهي ڏيڻ جي سخت ضرورت آهي. ان حوالي سان انهن جي استعمال تي پابندي لڳائڻ وارا ڪجهه سخت قانون آهن ۽ انهن جي استعمال تي پابندي آهي. بحرحالتازو پنهنجن 46 شهرن کي حڪم ڏنو آهي ته 2020 تائين 35 سيڪڙو تائين انهن جي فضول کي ترتيب ڏيڻ شروع ڪن، اها انهن قومن مان هڪ آهي جيڪا هن جي IUCNجي صدر

جي طور تي ٻن شرطن ڪانپوءِ سڀ کان وڏي تبديليون ڪري رهي آهي ته اهي 2020ع تائين پنهنجي ڪچري کي 35 سيڪڙو تائين محفوظ بڻائڻ شروع ڪن ۽ ٻه دفعا آءِ يو سي اين جو صدر رهڻ کان پوءِ اها سڀ کان وڏيڪ تبديليون ڪندڙ قومن مان هڪ بڻجي وئي آهي.

هاڻي اچون ٿا اسان جي پاڪستان جي صورتحال تي، مسئلو ايترو وڏو آهي جو ان لاءِ حڪومت جي گڏيل ڪوششن جي ضرورت پوندي. اين جي اوز، سول سوسائٽي، پورٽ اٿارٽين، ماهيگيري برادري ۽ ماس ميڊيا انهن خطرن بابت آگاهي پيدا ڪرڻ لاءِ ۽ ان جو مطلب آهي ته ان جي باري ۾ ڪيئن سمجهيو پيو وڃي. افسوس جي ڳالهه آهي ته اهو حڪومت جي اوليتن واري لسٽ ۾ شامل ناهي.

جيئن مون اڳ ۾ چيو هو ته پلاسٽڪ اسان جي جسمن ۾ ڪيئن داخل ٿي ٿي، اهڙو بيان بيان مون کي ان بابت ڪجهه ڪرڻ تي مجبور ڪرڻ لاءِ ڪافي هو ته مان شهري ۽ آءِ يو سي اين جي ميمبر هئڻ جي ناطي سان پنهنجو فرض سمجهان ٿو ته مان پنهنجي حيثيت سان جيڪو ڪجهه ڪري سگهان، اهو ڪريان. تنهن ڪري مون آءِ يو سي اين ۾ پنهنجي ساٿين ۽ ان جي سربراهه محمود اختر چيما ڪحپ سان رابطو ڪيو، جن مون کي ان سلسلي ۾ هڪ مهم شروع ڪرڻ ۽ آءِ يو سي اين جي آفيس ۾ اسٽيڪ هولڊرن سان گڏجاڻي منعقد ڪرڻ جي ذميواي عائد ڪئي ته مون کي مايوسي ٿي، چاڪاڻ ته لاڳاپيل ماڻهن جو سڀ کان وڌيڪ تعلق يعني آءِ يو سي اين پورٽ، اٿارٽي ۽ نيوي جا نمائندا نه آيا. اسان کي اين آءِ او، پي ايس او، ڊبليو ڊبليو ايف، ڪنٽونمينٽ بورڊ ۽ ڪيرياس کان جواب مليو. ڪيرياس پاران مختلف سائيٽن تي هڪڙو پائلٽ پروجيڪٽ جي طور تي شروع ڪرڻ جي صلاح ڏني ته جيئن ان کي پائيدار طريقي سان پلاسٽڪ کان پاڪ بڻائي سگهجي. آخرڪار اهو فيصلو ڪيو ويو ته هاڪس بي ۾ هڪ ڳوٺ سومر جي چونڊ ڪئي وڃي ۽ ان کي پلاسٽڪ کان پاڪ بڻائڻ جي ڪوشش ڪئي وڃي ته جيئن ٻين ڳوٺن لاءِ هڪڙو مثال قائم ٿي سگهي، چاڪاڻ ته اهو ماهيگير سماج جو اهو طبقو آهي، جيڪو اسان جي سمنڊن ۾ پلاسٽڪ سبب سڀ کان وڌيڪ متاثر ٿي رهيو آهي.

آءِ يو سي اين جي جارج صادق ۽ ڪيرياس مان سرفراز انور جي مدد سان، اسان 11 سيپٽمبر 2018 تي سومر ڳوٺ گهمڻ جي قابل ٿياسين، جنهن جي اڳواڻي منهنجي ۽ ڊاڪٽر نزهت خان ڪري رهيا هئاسين، جڏهن ته آءِ يو سي اين مان صادق ڪئي. اتي ڳوٺ جي بزرگن اسان جو استقبال ڪيو، جتي اسان سنڌن ڪميٽي روم ۾ ويٺاسين، پنهنجو تعارف ڪرايو، اسان جي اچڻ جو مقصد ڪين پلاسٽڪ جي نقصانن، انساني زندگين ۽ مڇين تي پوندڙ ناڪاري اثرن کان آگاهه ڪرڻ هو. هنن اسان جو تمام گهڻو استقبال ڪيو ۽ اسان کي ڳوٺ ۽ اسڪول جي چوڌاري وٺي

ويا، اتي اسان ٻارن سان ٿوري گهڻي ڳالهه ٻولهه ڪئي ۽ کين چيو ته اهي پلاسٽڪ جي ٿيلهين جو استعمال بند ڪن. انهن واعدو ڪيو ته اسان جي اينڊڙ دوري تي کين خريداري لاءِ ڪپڙن جو ٿيلهو ڏنو ويندو.

اهڙي معلومات حاصل ڪرڻ تي انهن جيڪو پلاسٽڪ جو ڪچرو گڏ ڪيو هو، ان سان انهن ڇا ڪيو، ان بابت اسان کي خبر پئي ته : هڪ ماڻهو اچي ان کي گڏ ڪري ٿو، پوءِ ان کي هڪ هنڌ اچلائي باهه ڏئي ٿو.

اسان انهن کي زهريلي دونهين جي ساهه کڻندي اندر داخل ٿيڻ جي خطرن بابت کين ٻڌايو ۽ تجويز ڪيو ته ڪنهن هڪڙي اهڙي شخص کي ڳولهڻ گهرجي، جيڪو ان کي ريسائيڪلنگ ڪري انهن کي وڪڻي سگهي، اها هڪڙي ننڍڙي شروعات آهي جيڪا اسان ڪئي آهي، هاڻي اسان چاهيون ٿا ته ڳوٺ جي پرسان هڪ صفائي واري سرگرمي ڪئي وڃي، جنهن ۾ ڪجهه ڊونرز به شامل هجن ته جيئن عوام جي آگاهيءَ لاءِ هن مسئلي کي هٿي وٺرائي سگهجي. پي ايس او جي جناب جاويد پنهنجي زال جي مدد سان جيڪا ڊاڪٽر آهي اتي هڪ طبي ڪئمپ قائم ڪرڻ جي آڇ پڻ ڪئي. اسان انهن کي پوکڻ لاءِ مختلف قسم جا ٻوٽا پڻ ڏنا هئا ته جيئن اسان جي اينڊڙ دوري تي اسان ڏسي سگهون ته انهن جي زنده رهڻ جو تمام گهڻو امڪان آهي ته جيئن اسان ان کي اتي وڏي سطح تي پوکي سگهون، جيئن اسان کي ڏيکاريو ويو ته سمنڊ کيئن اڳتي وڌي رهيو آهي ۽ اهي. زمين جي کائڻ سبب ڳوٺاڻن کي پوئتي ڌڪي رهيو آهن.

حيرت جوڳي ڳالهه اها آهي ته اسان ڳوٺ ۾ پلاسٽڪ جون ڪيتريون ئي وڏيون بوتلون نه ڏٺيون، جڏهن اسان پڇا ڳاڇا ڪئي ته اسان کي ٻڌايو ويو ته اهي خالي بوتلن کي پاڻ ۾ ڳنڍي ڇڏيون آهن ته جيئن انهن کي هڪ ماڻهوءَ لاءِ ننڍي مڇيءَ جي ٽنين ۾ بدلجي. ان مان ثابت ٿئي ٿو ته پاڪستاني جڳاڙ ۾ استاد آهن.

هاڻي هتي هڪ لاڳاپيل شهري لاءِ ڪجهه صلاحون آهن جيڪي اسان مان هر هڪ پلاسٽڪ جي استعمال کي گهٽائڻ لاءِ ڪري سگهي ٿو.

1. هميشا استعمال جي قابل بوتلن پاڻ سان گڏ رکو
2. ڪير ۽ ڍڪي کي کائڻ جي استعمال لاءِ ڊبا پاڻ سان گڏ رکو.
3. هڪڙو ڀيرو استعمال ٿيندڙ پلاسٽڪ جهڙوڪ: شيشي، ٽنڪي، پليٽن، ٿيلن، بوتلن وغيره کان پرهيز ڪيو.
4. استعمال جي قابل بوتلن کي اوليت ڏيو.
5. پنهنجي گاڏي ۾ هميشه ڪپڙن جي ٿيلي رکو.
6. گهٽ پيڪنگنگ مواد وارين شين جي چونڊ ڪريو.
7. آفيسن ۾ پيئڻ وارن ڦوهارن ۽ ڊسپينسرن جي استعمال کي هٿي وٺرايو.
8. گهريلو پروڊڪٽس جهڙوڪ گلاس صاف ڪندڙ، فيبرڪ سافٽنر، روم اسپري وغيره. خريد ڪريو.
9. بوتلن جي بدران صابن استعمال ڪريو.
10. آگاهي پيدا ڪريو يا پنهنجي نيڪال بابت اختيارين کان پڇو ته انهن جي خارج ٿيندڙ پاڻين کي سمنڊ ۾ داخل ڪرڻ دوران ڦاسڻ وارن نوس مواد کي روڪڻ لاءِ ڇار کي استعمال رکڻ جي ڪوشش ڪن.

هن ننڍڙي معلومات سان هاڻي مان پنهنجي سيني وطن واسين کي گذارش ٿو ڪريان ته هن ڳالهه کي پکيڙيو ۽ شهرين جي حيثيت ۾ جيڪي به قدم کڻي سگهون ٿا، اهي کڻو.

ڪاغذ جي پيالي کي قدرتي طور پاڻي جذب ڪرڻ گهرجي، جيڪڏهن اهو پاڻي جذب نه ڪري رهيو آهي، ته ڪاغذ ۽ مائع جي وچ ۾ هڪ رڪاوٽ هجڻ گهرجي. ۽ اها رڪاوٽ پوليٿيلين پلاسٽڪ آهي. هڪ مطالعي مان معلوم ٿئي ٿو ته 15 منٽن ۾ گرم مائعات 25,000 تائين پهچي ٿو.

توهان جي ڪوپ ۾ مائڪروپلاسٽڪ جا ذرا آهن، پر ڪو به ان بابت نه سوچيندو آهي، ڇاڪاڻ ته اهو صرف اسان جي روزاني زندگيءَ جو هڪڙو حصو آهي.

ڇا اسان پلاسٽڪ ميٽابولائز ڪرڻ ۾ ماهر آهيون؟ نه. پلاسٽڪ هڪ غير ملڪي ذرو آهي. حقيقت ۾ اهو ٽٽي نمو پلاسٽڪ ۾ ٽٽي وڃي ٿو، ۽ عام طور تي نمو پارٽيڪلزجي خليي وارين جهلين ۾ داخل ٿيڻ جي قابل هئڻ جو مسئلو سامهون اچي ٿو. ان ڪري اهو خليي ۾ تمام گهڻي گهرائيءَ تائين داخل ٿي سگهي ٿو ۽ اهو سوزش جو سبب بڻجي سگهي ٿو، توهان جي جسم کي خبر ناهي ته ان سان ڪيئن منهن ڏيندو.

اها هڪ غير ملڪي شيءِ آهي. تنهن ڪري جڏهن توهان انهن سان منهن ڪندا، توهان وٽ هڪ غير معمولي ردعمل هوندو. اها هڪ غير ملڪي شيءِ آهي. تنهن ڪري جڏهن توهان انهن سان منهن ڪندا، توهان وٽ هڪ غير معمولي ردعمل هوندو.

اهي توهان جي جسم ۾ زهريلي ڪيميائي پڻ وٺي سگهن ٿا. حقيقت اها آهي ته اهي بنيادي طور تي حملو ڪري سگهن ٿا ۽ اسان جي سيلن ۾ ضم ٿي سگهن ٿا ۽ اسان جيڪو ڪجهه به کائون ٿا تهاهو اسن جي خلين ۾ ضم به ٿي سگهي ٿو، مائيڪرو پلاسٽڪ جيڪي انساني ڦڦڙن جي رت ۽ پلاسينٽا ۾ موجود هوندا آهن، ڪير ڄاڻي ٿو ته ان جو ڪيترو حصو نون ڄاول ٻارن ۾ داخل ٿي رهيو آهي.

پاڪستان ۾ مادري ٻولين تي مبني هدايتون

عادل اشرف

71 سال اڳ ڍاڪا يونيورسٽي ۾ شاگردن جي احتجاج تي انتظاميا شاگردن کي گوليون هڻي قتل ڪيو هو. شاگردن هڪ واحد اردو ٻولي کي قومي ٻولي قرار ڏيڻ ۽ بنگالي کي مڪمل طور تي نظرانداز ڪرڻ جي سخت مخالفت ڪئي. ان احتجاج بنگال جي آزاديءَ جي تحريڪ کي جنم ڏنو ۽ ان ئي ڏينهن يعني 21 فيبروري کي يونيسڪو پاران عالمي سطح تي "مادري ٻولي" طور ملهائڻ جو اعلان ڪيو ويو. ٻوليءَ جي پاليسيءَ جي تلخ تاريخ جي باوجود، پاڪستاني رياست ٻوليءَ جي پاليسيءَ جي حوالي سان پنهنجي روش ۾ محدود رهي ٿي. ان جو انگريزي ۽ اردو سان لاڳاپو شايد تعليم جي ميدان ۾ تمام گهڻو نقصانڪار رهيو آهي. شاگردن، استادن ۽ والدين کي انهن ٻولين ۾ سکڻ ۽ سيکارڻ ٻنهي کي منهن ڏيڻو پوي ٿو، جن کي اهي نه ڳالهائيندا آهن ۽ نه ئي سمجهندا آهن. استادن ۽ محققن جي وچ ۾ هڪ وسيع اتفاق آهي، ته ٻار مادري ٻولي ۾ بهترين سکندا آهن جڏهن انهن ٻارن کي علم مادري زبان ۾ سيکاريو وڃي. انهن ٻارن ۾ حوصلا افزائي ۽ دلچسپي جي وڏي سطح هوندي آهي جڏهن انهن جي مادري ٻولي ۾ سکيا ڏني يا ٽئين ٻولي جي ڀيٽ ۾ بهتر ٿئي ٿي، ان کان سواءِ مادري ٻولي ۾ سکيا پڻ انگريزيءَ وانگر ٻين ٻولين جي حاصلات ۾ مدد ڪري ٿي. ان ڪري مادري ٻولي جي تعليم واري پاليسي کي تعليمي نظام ۾ لازمي طور شامل ڪيو وڃي. ان جي باوجود، پاڪستان، لساني لحاظ کان هڪ متنوع ملڪ هجڻ جي باوجود، اردو يا انگريزيءَ ۾ تعليم ڏيڻ تي

سخت اصرار ڪيو ويو آهي. اسان جي قوم تنوع کي حل ڪرڻ بدران اختلافن کي ختم ڪرڻ تي ڌيان ڏنو آهي. جڏهن صرف 7 سيڪڙو پاڪستاني اردو کي پنهنجي ٻولي سمجهن ٿا ۽ انگريزيءَ کان سواءِ ڪنهن کي به مادري ٻولي ڪي نه ٿا سمجهن ته پوءِ ڪنهن به ٻوليءَ ۾ تعليم ڏيڻ تي هن غير ضروري تڪرار ۾ وڃڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي ؟ ان کان سواءِ جڏهن نه استادن ۽ نه ئي والدين کي وڏي تعداد ۾ انگريزي يا اردو ۾ گهربل مهارت حاصل آهي، ته پاليسي ساز ڪيئن انهن مان اميد رکندا آهن ته اهي پنهنجن ٻارن کي انهن ٻولين ۾ پڙهائيندا؟. بدقسمتيءَ سان تعليمي چينل، هڪ پڌرو هئڻ باوجود سرڪاري، خانگي ۽ ڊونر حلقن ۾ ان تي تمام گهٽ ڌيان ڏنو وڃي ٿو. ملڪ ۾ تعليمي سڌارن جو سمورو بحث ٽن مکيه مسئلن جي چوڌاري ڦري ٿو: اسڪول کان ٻاهر ٻار نصاب جي اصلاح، ۽ گهٽ سکيا جا نتيجا، جيتوڻيڪ اهي ٽي اهم پاليسي مسئلا آهن، انهن کي تدريسي مسئلي تي غور ڪرڻ کان سواءِ جامع طريقي سان حل نٿو ڪري سگهجي. ڪلاس روم هجڻ جتي ٻار پنهنجي ٻوليءَ ۾ سيکاريندا ويندا آهن، سيکارڻ وارن نتيجن ۾ مدد ڪن ٿا، ان سان گڏوگڏ اسڪول ۾ صلاحيتن کي به بهتر ڪندا. هڪ اندازي موجب پاڪستان ۾ 92 کان 95 سيڪڙو ٻارن کي پنهنجي مادري ٻوليءَ ۾ تعليم حاصل ناهي. ٻار ۽ استاد اڪثر ڪري انگريزيءَ ۾ پيش ڪيل رياضي جي مسئلن کي اردو ۽ پوءِ پنهنجي مادري زبان ۾ ترجمو ڪندا آهن. انهن ترجمن ۾ ڪافي سکيا جو مواد شامل نه هوندو آهي. آخرڪار، اهڙي سکيا جا عمل موثر تعليم جي راهه ۾ رڪاوٽون پيدا ڪن ٿا، مهارتن ۽ علم جي ترقي کي گهٽائي ڇڏين ٿا ۽ اقتصادي حرڪت کي محدود ڪن ٿا، جيڪو صرف هڪ پاليسي جي مسئلي کان وڌيڪ ٻيو ڪجهه ناهي.

ٻارن کي اسڪولن ۾ پنجابي ۽ پشتو ڳالهائڻ تي استادن ۽ اسڪول انتظاميا پاران ڏوڪڙ ڏنا ويندا آهن. خاص ڳالهه اها آهي ته اولهه پنجابي، جيڪا پاڪستان ۾ ڳالهائي وڃي ٿي، دنيا ۾ سڀ کان وڌيڪ ڳالهائي ويندڙ ٻولي آهي، جنهن جي ڪلاس روم ۾ ڪا به حيثيت ناهي. تعليم ڏاهپ جو هڪ وسيلو ته ڇڏيو پر هڪ مضمون جي حيثيت سان سنڌ صوبو ان لحاظ کان بهتر آهي، ڇاڪاڻ ته سرڪاري اسڪولن ۾ سنڌي ٻولي جو درجو ڏنو وڃي ٿو۽ اهو هڪ مضمون طور سيکاريو ويندو آهي. آخرڪار، پاڪستان کي تمام ڊگهو رستو طئي ڪرڻو آهي، ان کان اڳ جو علائقائي ٻولين کي تعليمي نظام جي اندر ۽ ٻاهر مناسب احترام ۽ قدر ڏنو وڃي. پڙهندڙ شايد بحث ڪن ته مادري زبان تي ٻڌل تعليم هڪ قابل عمل عمل آهي. پر بدقسمتي سان اهو غير عملي لڳي ٿو. علائقائي ٻولين جي حوالي سان هڪ صحتمند پاليسي ۽ ثقافتي رويو اختيار ڪرڻ لاءِ گهڻو پري نه ڏسڻ جي ضرورت آهي. هندستان پنهنجي مقامي ٻولين کي هٿي وٺرائي رهيو آهي ۽ سموري ملڪ ۾ اڪثر ٻار پنهنجي مادري ٻولين ۾ پڙهندا ۽ سکندا آهن. اهو رياست تي منحصر آهي، ۽ بنگالي وانگر ٻوليون اڪثر اسڪولن ۾ تعليم جي وچولي طور استعمال ٿينديون آهن. پاڪستان اندر، ستيزن فائونڊيشن ٿر ۾ هڪ گهڻ لساني تعليم جو ماڊل ٺاهيو آهي، جنهن ۾ ڍاٽڪيءَ (مادري ٻولي)، سنڌي، اردو ۽ انگريزيءَ کي گڏ ڪري، نرسري کان گريڊ 10 تائين ٻوليءَ جي ترقيءَ واري ماڊل جي حصي طور شامل ڪيو ويو آهي. اهو پروجيڪٽ علائقي جي 21 اسڪولن ۾ شروع ڪيو پيو وڃي ۽ ان جو مقصد ڪميونٽي ۾ سکيا ۽ خواندگي جي سطح کي بهتر بڻائڻ آهي. اهڙيون ڪوششون نواڻ ته آهن پر ان جو ثبوت مادري ٻولي جي تعليم ۽ سکيا لاءِ ضروري قدم آهن جن کي وڏي پيماني تي ڪنيو وڃي. اتي ڪافي تحقيق ۽ ثبوت موجود آهن جيڪي تعليم جي نتيجن کي بهتر ڪرڻ ۾ مادري ٻولي جي بنياد تي تعليم جي اهميت کي ظاهر ڪن ٿا. پاڪستان ۾ ان مسئلي کي مرڪزي ڌارا ۾ آڻڻ لاءِ تعليمي ماهرن، محققن، پاليسي سازن، اين جي اوز ۽ استادن جي ضرورت آهي. ايندڙ قدمن ۾ علائقائي ٻولين ۾ درسي ڪتاب تيار ڪرڻ لاءِ وسيلا ۽ ڪوششون شامل هونديون، استادن کي گهڻ لساني تعليم ۾ تربيت ڏني ويندي ۽ ان ڳالهه کي يقيني بڻايو ويندو ته شاگرد انهن ٻولين ۾ سکيا حاصل ڪن ۽ انهن جو جائزو وٺڻ گهرجي جيڪي انهن بابت وڌيڪ واقف آهن. آخرڪار، فائدا بهتر سکيا جي نتيجي کان ٻاهر ويندا. اهي ملڪ ۾ هڪ وسيع ثقافتي ۽ سياسي تبديلي جو حصو هوندا، جتي اسان پنهنجي لساني تنوع جو جشن شروع ڪندا آهيون. ۽ پنهنجي شاندار ادبي روايتن کي برقرار رکندو جنهن جي نتيجي ۾ ملڪ ۾ وڌيڪ سماجي برابري پيدا ٿيندي.

مضبوطي جي علامت بڻيل، پاڪستان جا نوجوان: نوجوانن جون شهري مصروفيتن لاءِ سرگرميون

اڄ جي پيچيده دنيا ۾ نوجوان هڪ ڏکئي مسئلي کي منهن ڏئي رهيا آهن: ماحولياتي بحران، وڌندڙ عدم مساوات، ۽ هڪ غير محفوظ مستقبل. انهن محدود چئلينجن جي وچ ۾ موقعن جي کوٽ ۽ غير ذميواري جهڙا عنصر گهٽو ڪري نوجوانن کي بي آواز محسوس ٿين ٿا.

ڪيترن ئي ملڪن ۾ اڌ کان وڌيڪ آبادي تي مشتمل هجڻ جي باوجود، نوجوان ماڻهو (18 کان 30) اڪثر ڪري مرڪزي ڌارا جي سياست ۽ فيصلي سازيءَ کان پوئتي رهجي ويا آهن. پاڪستان ان جو هڪ مثال آهي. 30 سالن کان گهٽ عمر وارا 64 سيڪڙو، 15_29 جي وچ ۾ 29 سيڪڙو جي صلاحيت غير استعمال آهي.

انهن لاتعلق بڻيل نوجوان ووٽر جو ٽرن آئوٽ نهايت ئي گهٽ آهي. پاڪستان جي گذريل اٺن چونڊن ۾، نوجوانن جو ٽرن آئوٽ سراسري طور 31 سيڪڙو رهيو، جڏهن ته 2018ع ۾ مجموعي طور تي 44 سيڪڙو جي مقابلي ۾ 13 پوائنٽن جو فرق آهي. هڪ شاندار 18 ملين رجسٽرڊ نوجوان ووٽرن پاران ووٽ ئي نه ڏنو ويو.

پوءِ به اميد، انهن جي لاتعداد صلاحيتن ۾ موجود آهي. ڊان نيوز جي رپورٽ مطابق 35 سالن کان گهٽ عمر وارا ووٽر هاڻي 45 سيڪڙو ووٽرن تي مشتمل آهن، جيڪي گيم کي تبديل ڪرڻ جي صلاحيت رکن ٿا. بهرحال، نوجوان ڪارڪنن جي ٽڪرا ٽڪرا ٿيل ڪوششون، جيڪي گهڻو ڪري سوشل ميڊيا تي دارو مدار رکن ٿيون، انهن پاران اهڙي خلا کي ناهي پريو.

جڏهن ته سنڌ جي 2021ع جي شاگرد يونين بل ۽ 2018ع جي يوٿ پاليسي جهڙي ڪيل واعدي وارن قدمن سان لاڳاپيل نفاذ ۾ دير جو سبب آهي. تعليمي نظام نوجوانن کي آئين ۾ لکيل سندن حقن ۽ آزادين کان ڪين متاثر ڪري رهيون آهن. هي اهو آهي، جتي اسان جي ”نوجوانن جا شهري حق“ غضب ٿين ٿا.

تعليم: ”سياسي ۽ آزاديءَ جا حق“ ورڪشاپ اسان تنوع جي تبديليءَ کي تيز ڪريون ٿا. سياسي طور تي سرگرم نوجوانن کي ان سان ڳنڍيون ٿا:

انهن جي آوازن کي بااختيار بڻايو: انهن جي رضامندي ۽ صلاحيت کي وڌايو عوامي ٻڌڻ، پاليسي بحث، وڪيل، ڪميونٽي جي تنظيم ۽ چونڊ عمل ۾ حڪومتي نگراني ۾ ڪين مشغول ڪرڻ.

تنقيدي سوچ کي روشن ڪيو: انهن کي جمهوري اصولن، ادارن ۽ عملن جي ڄاڻ سان گڏوگڏ مؤثر شموليت لاءِ صلاحيتن سان گڏ.

جمهوري قدرن جي حمايت ڪريو: صحت مند جمهوريت جي لاءِ نهايت ئي اهم تنقيدي سوچ، باعزت گفتگو ۽ جواب ڏيڻ واري بنيادي اقدار کي سڃاڻڻ ۽ لاڳو ڪرڻ ۾ سندن مدد ڪريو.

سماجي متنوعات سان منهن ڏيندي جمهوريت کي گهربل موجوده مسئلن سان منهن ڏيڻ، ۽ نوجوانن کي منحرف ٿيڻ جي سببن کي سمجهندي اسان نوجوان اڳواڻن کي پاڪستان جي سياسي وهڪري ۾ درست دعويٰ ڪرڻ جي لاءِ ڪين بااختيار بڻايون ٿا. هڪ دفعو سندن آوازن کي ٻڌڻ کان پوءِ ان جي قومي روشن مستقبل واري سچ جنم وٺي سگهي ٿي.

فريڊرڪ نعمان فائونڊيشن جي سهڪار سان ڪراچي، حيدرآباد، ميرپورخاص، سکر ۽ پنو عاقل ۾ هيٺين تاريخن تي ورڪشاپ منعقد ڪيا ويا.

1. حيدرآباد ۾ 3 جون 2023ع
2. ميرپورخاص ۾ 10 جون 2023ع
3. ڪراچي ۾ 15 جون 2023 ع
4. ڪراچي ۾ 24 جون 2023 ع
5. ڪراچي ۾ 5 آگسٽ 2023 ع
6. ڪراچي ۾ 15 سيپٽمبر 2023 ع
7. پنو عاقل ۾ 16 سيپٽمبر 2023 ع
8. ڪراچي ۾ 25 سيپٽمبر 2023 ع

15 سيپٽمبر 2023ع، سکر.

15 جون 2023ع، ڪراچي.

شهري ـ بهتر ماحول لاءِ شهري

تعارف

شهري ـ سي بي اي (شهري بهتر ماحول لاءِ شهري) ڪراچي ۾ قائم هڪ رضاڪارانه تائيدي گروهه آهي جنهن کي حساس ۽ همدرد شهرين 1988ع ۾ قدرتي ماحول جي تباهي ۽ ڪيس بيهر تعمير ڪرڻ جي متعلق پنهنجين ڳڻتين کي ظاهر ڪرڻ لاءِ قائم ڪيو هو.

شهري غير قانوني تعميرات، درجه بندي جي خلاف ورزين ۽ ان سان لاڳاپيل علامتن مثال طور گندي پاڻي جي نيڪالي، ناجائز اڏاوتن، پارڪنگ ۽ انفرااسٽرڪچر سان نمٽڻ تي خصوصي زور ڏئي ٿو. شهري-سي بي اي باقاعده ادارن ۽ حڪومتي ايجنسين جي نگراني ڪري ٿو ۽ سول سوسائٽي جي ائين ئي ڪرڻ لاءِ حوصلا افزائي ڪري ٿو.

ڪاميابيون

سنڌ سينئر سٽيزن ويلفيئر بل 2014 جي منظوري،

ڪلفٽن روڊ جا اعلان ڪيل روڊ ويڪرا ڪرڻ جي جڳهه تي گلاس ٽاور جي غيرقانوني اڏاوتن جي ڊاهه ڊوهه.

منگهو پير روڊ تي گٽرباغيچي جي 680 ايڪڙ ايراضي جو تحفظ. اها لياري جي گهٽ آمدني واري گنجان آباد علائقي ۾ وڏي ڪليل تفريحي جڳهه آهي.

ڪراچي ڪو-آپريٽو هائوسنگ سوسائٽي يونين ۾ ڪبني هل پارڪ جي 62 ايڪڙ ايراضي سميت ڪي ڊبليو ايس بي جي اعلان ڪيل تنصيبات جي 18 ايڪڙ ايراضي جو تحفظ.

ڪراچي بلڊنگ ڪنٽرول اٿارٽي (ڪي بي سي اي) جي نگران ڪميٽي ۾ هڪ عوامي معلوماتي ڪائونٽر جو قيام.

ڪراچي توڙي سنڌ ۾ ڪراچي ٽرانسپورٽ ڪارپوريشن جي 11 ۽ سنڌ روڊ ٽرانسپورٽ ڪارپوريشن جي 15 بس ڊپوئن جي ڪمرشلائزيشن ۽ وڪري کي روڪرائڻ. اڄ ڪلهه اهي پلاٽ سٽي ڊسٽرڪٽ گورنمينٽ ڪراچي ٻين شهرن ۾ بسن جي اڏن ۽ ٽرانسپورٽ سان لاڳاپيل ٻين سرگرمين لاءِ استعمال ٿي رهيا آهن.

لائنز ايريا ڪراچي ۾ راند جا ميدان (ميڪرو) ويب گرائونڊ جو تحفظ.

باغ ابن قاسم ڪلفٽن جي رفاهي پلاٽ ۾ ڪوسٽالينا اپارٽمينٽ جي ڍانچي کي ڊاهڻ. سٽي ڊسٽرڪٽ گورنمينٽ ڪراچي هاڻ هتي هڪ پارڪ ٺاهي ڇڏيو آهي.

لاهور ۾ ڊونگي گرائونڊ پارڪ/راند جي ميدان جي ڪمرشلائزيشن جي روڪٿام.

لاهور بچاءِ تحريڪ جي هڪ حصي طور تي ڪينال بينڪ توسيع منصوبي سان ٿيڻ واري نقصان جي مقدار کي گهٽ ڪرڻ.

ڪوئيٽا ۾ زلزلي جي جهٽڪي کان بچاءِ جي تعميراتي قانون جي بيهر توثيق.

شهري-پوليس گڏيل عمل ۾ شرڪت.

انساني حقن جي خلاف ورزين ۽ پوليس اصلاحن تي سموري پاڪستان مان تقريبن 1600 پوليس اهلڪارن جي تربيت.

گذريل سالن ۾ ماحولياتي خلاف ورزين سان لاڳاپيل مقدمن ۾ شهري جي ماهراڻي خدمتن کي اعليٰ عدالتن تسليم ڪيو آهي ۽ اُن کي (aimicus curiae) ”عدالت جو دوست“ جي خطاب سان نوازيو آهي.

هدف/مقصد

هڪ آگاهه ۽ باعمل سول سوسائٽي، سٺي حڪمراني، شفافيت ۽ قانون جي حڪمراني جو قيام.

سرڪاري پاليسين جي اثر ۽ انهن تي تحقيق، دستاويزي بنائڻ ۽ بحث مباحثو ڪرڻ کي واڌارو ڏيڻ.

هڪ موثر ۽ نمائنده مقامي حڪومت جي نظام کي مستحڪم ڪرڻ.

ڪراچي شهر لاءِ هڪ نمائنده ماسٽر پلان/زوننگ پلان جي تياري ۽ انهن تي موثر عملدرآمد.

معاشري ۾ بنيادي انساني حقن جي پابندي.

شهري ڪيئن ڪم ڪري ٿو؟

هڪ رضاڪارانه انتظامي ڪميٽي جنهن کي جنرل باڊي ذريعي هڪ ٻه ساله مدي لاءِ چونڊيو ويندو آهي، جيڪو ڪليل ۽ جمهوري اصولن تي انتظامي ڪمن کي انجام ڏئي ٿي. رڪنيت (ميمبرشپ) هر خاص ۽ عام لاءِ ڪليل آهن جيڪي شهري جي هدفن ۽ اغراض ۽ مقصدن ۽ يادداشت (ميمورينڊم) سان متفق آهن.

شهري لاءِ رضاڪارن جي ضرورت آهي

شهري جا مختلف منصوبا هيٺ ڏنل ڇهه ذيلي ڪميٽين جي وساطت سان هلايا وڃن ٿا.

- قانوني معاملا/ڪم
- ميڊيا ۽ ٻاهريان رابطا
- ڍهه لڪ وٽن جي وٺڪاري مهم
- ثقافتي ورثي جو تحفظ ۽ بحالي
- مالي حصول
- هٿيارن کان پاڪ معاشرو

شهري جي ميمبرشپ:

2024ع لاءِ پنهنجي ميمبرشپ جي تجديد ڪرائڻ نه وساريو.

”شهري-سي بي اي“ ۾ شرڪت ڪريو ۽ هڪ سٺي شهري طور هن شهر کي صاف رکڻ، صحت بخش ۽ ماحول دوست ماڳ بنائڻ لاءِ جدوجهد ڪريو

شهري ۾ شامل ٿي وڃو

هڪ بهتر ماحول بڻائڻ لاءِ

مبلغ -/7000 روپيه جي

ڪراس چيڪ تحت

(سالانه ميمبرشپ فيس)

نالي: شهري-سي بي اي

پاسپورٽ سائز فوٽو سان گڏ

هنڌ: R-88 بلاڪ 2، پي اي سي ايچ

ايس، ڪراچي- 75400

ٽيليفون/فيڪس: 92-21-3453-0646

نالو: ______________________

ٽيليفون (گهر) ______________________

ٽيليفون (آفيس) ______________________

هنڌ: ______________________

پيشو ______________________